

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Beate Parýzková

**Problematika trestního soudnictví ve věcech
mládeže**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 1. 4. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 165 842 znaků včetně mezer.

Beate Parýzková
diplomantka

V Praze dne _____

S úctou děkuji panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za odborné vedení této práce a cenné rady a připomínky. Dále děkuji za velkou podporu zejména mé rodině a přátelům.

Obsah

Úvod	1
1. Vymezení pojmů	3
2. Restorativní justice	6
3. Geneze právní úpravy trestního soudnictví ve věcech mládeže u nás	10
3.1 Předchůdci z. č. 218/2003 Sb.	10
3.2 Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže	14
3.2.1 Stav před přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže	14
3.2.2 V čem byla spatřována nutnost přijetí samostatné úpravy trestních věcí mládeže?	15
3.2.3 Specializované soudy pro mládež	15
3.2.4 Mladí dospělí	17
4. Základní zásady trestního soudnictví nad mládeží.....	19
4.1 Základní zásady obsažené v zákoně č. 218/2003 Sb.	19
4.1.1 Zásada zvláštního přístupu k projednávání trestních věcí mladistvých (§ 3 odst. 4 zák. mládeže).....	21
4.1.2 Zásada spolupráce s orgánem sociálně – právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy (§ 3 odst. 4 zák. mládeže poslední věta)	22
4.1.3 Zásada ochrany soukromí a osobnosti mladistvého (§ 3 odst. 5 zák. mládeže) .	24
4.1.4 Zásada rychlosti řízení (§ 3 odst.6 zák.mládeže)	27
4.1.5 Zásada uspokojení zájmů poškozeného (§ 3 odst.7 zák. mládeže)	28
4.2 Zásady, které modifikují obsah základních zásad trestního řízení obsažených v TŘ 28	
4.2.1 Zásada presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 TŘ)	28
4.2.2 Zásada oficiality (§ 2 odst. 4 TŘ), zásada legality (§ 2 odst. 3 TŘ)	29
4.2.3 Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TŘ)	30
4.2.4 Zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10 TŘ)	31

4.2.5	Zásada zajištění práva na obhajobu (§ 2 odst. 13 TR)	31
5.	Trestní odpovědnost mladistvých	34
5.1	Relativní trestní odpovědnost mladistvých	34
5.2	Rozumová a mravní vyspělost	35
5.3	Vyšetření duševního stavu mladistvých	37
5.4	Je nedostatečná rozumová a mravní vyspělost zvláštním druhem nepřičetnosti nebo samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost?	39
5.5	Věková hranice trestní odpovědnosti	41
5.6	Zánik trestnosti mladistvých	44
6.	Opatření ukládaná mladistvým	49
6.1	System a účel opatření ukládaných mladistvým	49
6.2	Výchovná opatření	50
6.2.1	Dohled probačního úředníka	52
6.2.2	Probační program	54
6.2.3	Výchovné povinnosti a výchovná omezení	56
6.2.4	Napomenutí s výstrahou	58
6.3	Ochranná opatření	59
6.3.1	Ochranná výchova a výkon ochranné výchovy	60
6.4	Trestní opatření	64
6.4.1	Obecně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz činnosti, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění (§ 26 ZSVM)	65
6.4.2	Peněžité opatření (§ 27 ZSVM)	67
6.4.3	Peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28 - § 30 ZSVM)	68
6.4.4	Odnětí svobody (§ 31 ZSVM)	68
6.4.5	Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem (§ 33 ZSVM)	70
6.5	Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let	72

Závěr	74
Seznam zkratek	76
Seznam použitých zdrojů	77
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	86
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce, tři klíčová slova v anglickém jazyce	88

Úvod

Problematika trestního soudnictví ve věcech mládeže je velmi širokým pojmem, proto jsem se v mé práci zaměřila na právní aspekty pro mne nejzajímavější a zároveň nejdiskutovanější.

Ačkoli současná právní úprava obsažená v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, je dle mého velmi kvalitní reakcí na protiprávní činnost mladistvých a dětí mladších patnácti let, stále se jedná „pouze“ o právní předpis, který, dovoluji si říct, jako každý právní předpis přináší určité nedostatky. Mým cílem je na tyto upozornit a pokusit se o jejich řešení i s ohledem na současnou aplikační praxi, která má samozřejmě přirozený vývoj.

Ke zpracování tohoto tématu mě vedlo několik důvodů. Považuji za velmi důležité nepodceňovat kriminalitu mládeže a zabývat se touto problematikou do hloubky. Tím lze bezpochyby snížit riziko kriminogenního chování v dospělosti. V souvislosti se značným vlivem společnosti a zejména rodiny na chování nezletilců, by pak mohl vzniknout uzavřený kruh, ze kterého není úniku. Též z právního hlediska je zde mnoho modifikací, které mě zajímají. Nadto řešení některých problémů je stále „ožehavým tématem“, tím mám na mysli zejména stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti.

Ta se řadí pod tematiku trestní odpovědnosti mladistvého, která je podmíněná jeho rozumovou a mravní vyspělostí. Řeším i otázku, zda rozumová a mravní vyspělost je samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost či zvláštním druhem nepřičetnosti.

V mé práci vymezuji základní pojmy vztahující se k „problematice trestního soudnictví ve věcech mládeže“ a přidávám historický vývoj současné úpravy i důvody, které k jejímu přijetí vedly. Současná úprava je ovládána koncepcí restorativní justice, které je pozornost taktéž v práci věnována.

Poměrně detailně rozebírám i jednotlivé zásady, včetně zásad, kterými je ovládáno samotné řízení v trestních věcech mladistvých, ačkoli se jinak procesní stránkou problematiky tolik nezabývám. Důvodem je širě daného tématu, načež preferuji rozebrat pouze užší okruh otázek. Samotné zásady považuji za „základní stavební kámen“.

Svou práci završuji hodnocením stávající právní úpravy ohledně systému opatření ukládaných mladistvým, za podpory výsledků různých výzkumů a statistik.

Jedná se o opatření výchovná, ochranná a trestní. Taktéž se v této kapitole věnují stručně dětem mladším patnácti let a opatřeními jim ukládaným.

1. Vymezení pojmů

Pro ujasnění dané problematiky je nezbytné si nejprve zodpovědět význam některých pojmů a jejich obsah. Základní a pro nás stěžejní termíny v této oblasti upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, a to v jeho druhém paragrafu. Jsou jimi především pojmy mládež, mladistvý, dítě, provinění a čin jinak trestný.

Pojem *mládež* je nadřazeným pro dvě rozdílné kategorie osob a to pro děti a pro mladistvé. Toto dělení je nezbytné, abychom dále určili, v jakém systému odpovědnosti tyto osoby posuzovat a jaké budou následky protiprávních jednání těchto osob.

Mladiství jsou ty osoby, které dovršily patnáctý rok věku a nepřekročily rok osmnáctý v době spáchání provinění. Mladistvý je pojem v trestním právu, se kterým je spojována trestní odpovědnost za spáchané provinění fyzické osoby.¹

Jako *Děti mladší patnácti let* nazýváme osoby, které v době spáchání činu jinak trestného nedovršily patnáctého roku věku (§ 2 písm. b), c) zák. mládeže).

Za osobu mladší patnácti let je ale z hlediska počítání času považována i ta osoba, která čin jinak trestný spáchala v den svých patnáctých narozenin, jelikož patnáctý rok dovrší až po uplynutí dvacáté čtvrté hodiny téhož dne (§ 139 TZ), jinak řečeno, mladistvým a tedy trestně odpovědným se osoba stává až v den, který následuje po dni patnáctých narozenin.² Považuji za nutné upozornit na terminologickou nejednotnost naší právní úpravy, jelikož TZ vymezuje pojem dítě ve svém § 126 jako osobu mladší osmnácti let, nestanoví-li trestní zákon jinak, ale *lex specialis*, v tomto případě zákon o soudnictví ve věcech mládeže, používá termín dítě pouze pro osobu do patnácti let.³ Nadto bych ráda zdůraznila, že trestní zákoník zahrnuje pod pojem „dítě“ všechny osoby mladší osmnácti let a nezohledňuje přitom, zda dosáhly plné svéprávnosti dle občanskoprávních předpisů. V případě, že jedinec nabude zletilosti

¹ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou* : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. s. 7. ISBN 80-7201-493-5.

² NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 6.* vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 515. ISBN 978-80-7357-509-0.

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Maroš MATIAŠKO. *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings: Dopad nového trestního zákoníku na zákon o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-04-04]. s. 887-888. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/sbornik/sbornik.pdf

před osmnáctým rokem věku (dle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku), stále bude považován za dítě dle TZ.⁴ Je nutné poznamenat, že v rámci trestního práva mládeže je v různých evropských státech také užíván pojem *mladí dospělí*, kteří jsou nazýváni také jako *osoby blízké věku mladistvých*. To jsou osoby starší osmnácti let, ale mladší dvaceti jedna let. Tento pojem, ačkoli není vyložen a definován v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže ani v trestním zákoníku, tak se v trestním zákoníku vyskytuje (např. v § 41 písm. f) TZ, § 42 písm. i) TZ). V důsledku toho zde nastává legislativní nedostatek, a proto by bylo jistě přínosné tuto skupinu osob v TZ definovat.⁵ Mladí dospělí jsou již sice plně trestně odpovědní jako dospělí pachatelé, ale posuzuje se zde otázka stavu vývoje takového pachatele a také okolnosti a povaha trestného činu. Na základě již zmíněného lze proti těmto osobám uplatnit některé sankce podle trestního práva mládeže, stejně tak jako některá z výchovných opatření určených mladistvým.⁶

Termín protiprávní čin je souhrnné označení jak pro trestný čin, *provinění* nebo čin jinak trestný a je užíván zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (§ 2 odst. 2 písm. a) zák. mládeže).⁷ Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá proviněním (§ 6 odst. 1 zák. mládeže). Označuje se tak pouze trestný čin spáchaný právě mladistvým, přičemž se v žádném případě nejedná o samostatnou kategorii trestných činů. Zároveň provinění je jediným pojmenováním trestného činu mladistvého a nepoužívá se zde ani dělení trestných činů do kategorií na trestné činy, přečiny a zločiny, včetně podkategorie zvlášť závažného zločinu. Použití tohoto pojmenování je odůvodňováno především tím, že termín trestný čin nevyjadřuje dostatečně podstatu jednání mladistvého, jelikož ten je často ovlivněn nevhodným výchovným prostředím a v důsledku toho je zde přičítána I jakási spoluodpovědnost společnosti za jeho trestnou činnost. Zákonodárce zde

⁴ VICHEREK, Roman. Jak "trestat" děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*. 2016 č.1, s. 3. ISSN 1213-5313.

⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 12. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁶ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 513,514. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 138. ISBN 978-80-7502-236-3.

zavádí odlišnou terminologii pro trestný čin, a to takovou, která v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení, a tím i stigmatizující prvky.⁸

Trestně odpovědný není ten, kdo v době spáchání činu nedosáhl věku patnácti let, jelikož trestní odpovědnost počíná dnem následujícím po dni patnáctých narozenin pachatele. Čin spáchaný takovou osobou nazýváme jako *čin jinak trestný*.⁹ Tímto termínem zákonodárce označuje čin, který je v daném případě beztrestný, i když by za jiných okolností a v jiném případě trestný byl. S tímto pojmem přijdeme do styku v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže v případech nenaplnění některých formálních znaků trestného činu - věk, přičetnost a v případě mladistvých i rozumová a mravní vyspělost. V důsledku nenaplnění těchto znaků pak dochází k nedostatku trestní odpovědnosti.¹⁰

⁸ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 515,516. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁹ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou* : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. s. 7. ISBN 80-7201-493-5.

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 138. ISBN 978-80-7502-236-3.

2. Restorativní justice

Hned na úvod je nutno říci, že retributivní, čili odplatná justice, nemusí vždy znamenat přísný opak restorativní justice. V obou přístupech lze nalézt nějaké společné prvky. Hlavním rozdílem je způsob, jakým každý z přístupů chce nápravu dosáhnout.¹¹

Trestní právo dospělých je ovládáno principem retributivní, odplatné justice. Ta se zaměřuje především na potrestání pachatele, než na obnovení předchozích poměrů. V trestním zákoníku ale přesto nalezneme některé aspekty, které lze bez pochyby do restorativního rámce zařadit. Jde především o individualizaci trestu a využívání alternativ k trestu odnětí svobody, ukládání trestu odnětí svobody jako ultima ratio, či pozitivní motivaci pachatele a snahu o jeho reintegraci do společnosti. Restorativní koncept je spatřován taktéž mezi zásadami ukládání trestu, konkrétně jde o přiměřený ohled na zájmy poškozeného. Snahou trestního zákoníku bylo rozšířit užívání alternativních trestů a snižovat počet nepodmíněných trestů odnětí svobody, ale ve skutečnosti jejich počet neklesá, ba i mírně roste.¹²

Oproti tomu v systému restorativní justice, která je východiskem trestního soudnictví ve věcech mládeže, není primární odplata. Vzhledem k nízkému věku pachatele se zohledňuje jeho další předpokládaný vývoj. Restorativní justice je proto postavena na nástrojích, jež umožní mladistvému pachateli nalézt své postavení ve společnosti, předejít dalšímu kriminálnímu jednání, či nalézt příčiny jeho trestné činnosti. Důležitou roli zde hrají různé techniky a mechanismy, jež mají mladistvému obviněnému pomoci uvědomit si svou vinu a následně přizpůsobit své chování obecně uznávaným normám. Na rozdíl od retributivní justice se zde uplatňuje celá řada alternativních trestů.¹³ Filosofie zákona o soudnictví ve věcech mládeže vyplývá již z ustanovení § 1 odst. 2. Nutno říci, že prvky restorativní justice prostupují celým zmíněným zákonem. Jsou vyjádřeny i v základních zásadách a patří mezi ně snaha

¹¹ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní potenciál trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2014 č. 10, s. 234. ISSN 1213-5313.

¹² MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justici vlastně jde?. *Trestněprávní revue*. 2016 č. 11-12, s. 258-263. ISSN 1213-5313.

¹³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 3. ISBN 978-80-7400-350-9.

o celkovou redukci kriminality mládeže *metodami pozitivního působení*, či začlenění poškozeného, ale i blízkého sociálního okolí pachatele nebo oběti do *řešení příčin a důsledků deliktu* (srov. § 3 odst. 3, 4, 7 zák. mládeže). Důraz se klade na zvýšení odpovědnosti delikventa za následek jeho činu, proto se požaduje, aby odčinil zcela či přinejmenším z části následky svého jednání.

Opatření ukládaná mladistvým za jejich protiprávní činy, jimž se budu podrobněji věnovat dále, mají působit především na chování mladistvých a sociální prostředí, v němž se nacházejí. Přesto jejich součástí mohou být různé formy újmy, což ale není jejich primárním účelem (srov. § 9 odst. 1 zák. mládeže).¹⁴

Pokud jde o definici restorativní justice, dá se říci, že existují dva tábory lišící se svými názory. Na jedné straně tzv. puristé tvrdí, že *"restorativní justice je proces, v rámci něhož se strany, jichž se trestný čin dotýká, sejdou dohromady za tím účelem, aby společně jednaly o následcích trestného činu a o tom, jak tyto následky vyřešit do budoucna"*. Tento model zahrnuje jakékoli donucení ze strany státu a za základ považuje dobrovolnou účast na restorativních programech. Oproti tomu tzv. maximalisté se zaměřují především na účinek daného řešení a připouštějí též prvky donucení ze strany státu. Maximalisté navíc považují definici puristů za příliš omezující, jelikož se zaměřuje pouze na restorativní programy. Většina odborníků se však shoduje, že na restorativní justici nelze nahlížet takto radikální optikou. Většina autorů má vlastní způsob, jak měřit, zda daný systém hodnotám restorativní justice odpovídá nebo ne.¹⁵

Strigáčová¹⁶ shrnuje na základě principů vytvořených známými světovými kriminology 5 základních zásad restorativní justice:

- 1. Princip aktivní zodpovědnosti pachatele a s tím související princip kolektivní zodpovědnosti občanské společnosti.*

¹⁴VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. s. 27-29 In.: KARABEC, Zdeněk., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

¹⁵ HOFSCHEIDEROVÁ, Anna a Petra MASOPUST ŠACHOVÁ. *Restorativní přístupy k protiprávní činnosti dětí - komparativní analýza* [online]. Brno: © Liga lidských práv, 2014 [cit. 2019-04-04]. s. 18-20. ISBN 978-80-87414-21-7. Dostupné z: [file:///C:/Users/Vaio/Downloads/komparativni_analyza_web%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/Vaio/Downloads/komparativni_analyza_web%20(6).pdf)

¹⁶STRIGÁČOVÁ, Dominika. Princip aktivnej participácie jako základný princíp restorativnej justice. s. 148-149. In.: STRÉMY, Tomáš, ed. *Restorativna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-034-5.

2. *Princip aktivní participace stran, kterých se trestný čin týká.*
3. *Princip reparace, čili učinění nápravy ve smyslu náhrady škody i obnovy mezilidských vztahů narušených spácháním trestného činu.*
4. *Princip reintegrace, což znamená znovuzачlenění pachatele, ale i poškozeného do společnosti.*
5. *Princip transformace ve smyslu potřeby přerozdělení úloh státu a občanské společnosti v procesu řešení problematiky kriminality.*

Restorativní justici ovšem nelze zaměňovat s mediací. Společná těmto programům je bezesporu snaha o zprostředkování kontaktu mezi obětí a pachatelem. Restorativní programy však nemají stanovené limity pouze na zprostředkování kontaktu a jsou na místě i v případě, že účastník konfliktu není takového kontaktu schopen nebo ochoten. Hlavní rozdíl je spatřován v charakteristice obou přístupů. Zatímco mediace předpokládá, že obě strany sporu jsou si morálně rovny, v systému restorativní justice se pachatel musí doznat k určité míře odpovědnosti za spáchaný čin a vzít danou událost na vědomí.

Cílem restorativní justice není ani odpuštění nebo smíření, ačkoli svým konceptem umožňuje jejich dosažení. Důležité ale je, že záleží pouze na účastnících konfliktu, zda k odpuštění či smíření skutečně dojde, nesmí docházet k nátlaku.

Pokud jde o snížení recidivy u mladistvých pachatelů, výsledky výzkumů hovoří jasně ve prospěch restorativní justice. Přesto je dobré mít na paměti, že redukce recidivy není jejím hlavním účelem. V rámci restorativní justice je nutné se věnovat především potřebám obětí a tomu, aby postižení trestným činem byli zapojeni do procesu. Pachatelé by měli být vedeni k zodpovědnosti, nehledě na to, zda bude dosaženo snížení recidivy.¹⁷ Nicméně to, jak společnost reaguje na delikventní chování mládeže, může výrazně ovlivnit případnou delikventní kariéru těchto jedinců do budoucna, jelikož v tomto věku se stále formuje jejich právní a morální vědomí. Neosobní, institucionalizovaný represivní zásah by mohl vést ke stigmatizaci mladistvého pachatele. Delikventní projevy dětí a mladistvých se považují často za součást období dospívání, proto je na místě adekvátně reagovat. Zkušenosti ze zahraničí jasně ukazují, že mladiství pachatelé, kterým byla jako první sankce za jejich protiprávní čin uloženo

¹⁷ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 7-8. ISBN 80-902998-1-4.

neformální projednání prostřednictvím odklonu, se dopustili dalšího činu ve výrazně méně případech, než ti, kterým byla uložena sankce formální a přísná.¹⁸

V národní legislativě mnoha států působí restorativní justice paralelně s justicí retributivní. Většinou se legislativy odlišují jen mírou, v jaké jsou prvky restorativní justice používány. U nás osobitá právní úprava trestání mladistvých vyústila v samostatný zákon. Dále se jedná se např. o Slovensko, či Nový Zéland. Právě legislativa Nového Zélandu v oblasti mladistvých se považuje za nejsystematičtější model restorativní justice, uplatňovaný již od roku 1989.¹⁹ Novozélandský soudce McElera říká, že hlavní předností restorativních procesů je možnost nabídnout flexibilní řešení. Jako příklad uvádí trestní případ z Kanady, kdy „*mladý muž řídil pod vlivem alkoholu, v důsledku čehož způsobil smrt jeho dvěma kamarádům. Rodiny obětí se shodly na tom, že místo toho, aby byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody, jak se běžně v obdobných případech děje, tak si přejí, aby byl pachatel zapojen do výchovného programu na středních školách, kde bude hovořit o nebezpečnosti alkoholu a o tom, jakou roli hrál alkohol v jeho konkrétním případě.*“²⁰ Právě odlišnosti jednotlivých právních úprav lze považovat za přínosné, protože dávají možnost porovnání s následnou inspirací pro budoucí novelizace.²¹

Dle mého názoru koncept restorativní justice je velmi dobře nastavený, jelikož mladistvý delikvent není jen pasivním příjemcem trestu daného státem, ale klade se důraz na to, aby odčinil alespoň zčásti následky svého činu. Celkově si myslím, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže svými restorativními prvky vystihuje a pokrývá specifika, jimiž se tato věková kategorie vyznačuje.

¹⁸ ZEMAN, Štefan. Vývoj kriminality mládeže a jej sankcionovania v Slovenskej republike z pohľadu štatistik a aplikačnej praxe s akcentom na restoratívne riešenia. *Trestněprávní revue*. 2016 č. 6, s. 138. ISSN 1213-5313.

¹⁹ VYSOUDIL, F. Trestnoprávna úprava trestania mladistvých v teoretických súvislostiach restoratívnej justície. *Trestněprávní revue*. 2015 č. 11-12, s. 258-264. ISSN 1213-5313.

²⁰ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní potenciál trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2014 č. 10, s. 235. ISSN 1213-5313.

²¹ VYSOUDIL, F. Trestnoprávna úprava trestania mladistvých v teoretických súvislostiach restoratívnej justície. *Trestněprávní revue*. 2015 č. 11-12, s. 258-264. ISSN 1213-5313.

3. Geneze právní úpravy trestního soudnictví ve věcech mládeže u nás

3.1 Předchůdci z. č. 218/2003 Sb.

V minulosti většina společností zacházela s nedospělými pachateli jako s dospělými, dokonce jim byly někdy ukládány i tvrdší tresty. Navíc převládal názor, že děti nejsou ještě plnohodnotnými členy společnosti, a proto není třeba se podrobněji zabývat trestními delikty, kterých se tyto osoby dopouští. Ačkoli se dětství a dospívání začínají v trestním právu rozlišovat až v 19. století, tak významné jsou i starší úpravy, ve kterých byl nízký věk pachatele důvodem pro potrestání mírnější.²² Trestní zákoník Marie Terezie nazvaný *Constitutio criminalis Theresiana* z roku 1768, byl prvním hrdelním řádem pro všechny české a rakouské dědičné země, ve kterém se vyskytoval okruh trestního soudnictví nad nedospělými osobami. C. C. T. rozlišovala tři věková období, a to dětství do 7. roku věku, nedospělost do 14. roku a věk mladistvý do šestnácti let.²³ *Theresiana* postrádá úměru mezi společenskou škodlivostí provinění a uloženým trestem. Ráda bych podotkla, že *Theresiana* byla již v té době dílem nepraktickým, velmi krutým a zaostalým. To se nedá říci o osvícenském Všeobecném zákoníku o zločinech a trestech na ně, Josefa II. z roku 1787, jenž vynikal technickou dokonalostí, úplností a stručností. Zavedl do našeho trestního práva zásadu *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*.²⁴ Nutno říci, že zákoník Josefa II. zcela vyloučil trestní odpovědnost před dosažením dvanáctého roku věku, což byla změna oproti *Theresianě*. Ta, jak jsem již výše zmiňovala, rozlišovala pachatele do jednotlivých kategorií, ale trestní odpovědnost se určila dle toho, zda byla osoba blíže k sedmému či šestnáctému roku věku.²⁵ Stěžejním byl pak Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1796, vyhlášený pro celou monarchii vyjma Uher 3. září 1803. Byl vynikajícím a zásadním dílem pro vývoj našeho trestního práva

²² VRÁBLOVÁ, Miroslava. Trestné zákonodárství nad mládežou v historickej perspektíve – včera a dnes. *Justičná revue*. 2006 č. 6-7, s. 982. ISSN 1335-6461.

²³ ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. s. 7. ISBN 978-80-7251-284-3.

²⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). s. 192,193. ISBN 978-80-87212-39-4.

²⁵ VRÁBLOVÁ, Miroslava. Trestné zákonodárství nad mládežou v historickej perspektíve – včera a dnes. *Justičná revue*. 2006 č. 6-7, s. 982. ISSN 1335-6461.

až do r. 1949, protože následující trestní zákoník z r. 1852 by se dal nazvat jen jeho pouhou novelizací.²⁶

Rakouský trestní zákoník č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. května 1852 se dělí na dva díly. Ve svém druhém dílu, konkrétně v hlavě III., pojednává o trestání nedospělých.²⁷ Výše uvedený zákon u nás platil až do roku 1950, poté byl nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb, ovšem ustanovení, která se týkala mladistvých, byla zrušena již zákonem č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11. března 1931. Tehdejší českoslovenští zákonodárci se inspirovali zejména evropskými zeměmi jako Nizozemí, Dánsko, Německo, Itálie a další, které kodifikovaly oblast práva mládeže jako samostatné odvětví.²⁸

Přijetím zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11. března 1931, který bych si dovolila označit za pokrokový, u nás nastala samostatná kodifikace trestního práva mládeže a došlo i na vytvoření samostaného systému trestní justice mládeže. Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 se nesl v duchu hesla “co nejméně trestat, co nejvíce vychovávat”, což vyplývá z příslušné důvodové zprávy k tomuto zákonu.²⁹

Zákon obsahuje definici nedospělých, kteří nedovršili čtrnáct let věku a vylučuje u nich trestní odpovědnost (§ 1). V následujícím paragrafu definuje mladistvé jako osoby, které dovršili čtrnáctý, ale nepřekročili osmnáctý rok věku (§ 2), s tím, že trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá proviněním (§ 3). Pokud soud uzná mladistvého vinným, může upustit od potrestání i přes odsuzující výrok soudu (§ 6), odsoudit jej k trestu podmíněně nebo nepodmíněně, přičemž soud volí tu variantu, která je nejlepší pro mravní vývoj mladistvého (§ 5). Soud mohl také ponechat potrestání na rodině nebo na škole mladistvého (§ 6), v tom se zákon z roku 1931 shoduje se stávající právní úpravou (§ 11 odst. 2 zák. mládeže). Co se týká místní příslušnosti soudu, tak primárně je příslušný ten soud, v jehož obvodu má mladistvý stálý pobyt (§ 29). V tomto ohledu se také stávající úprava neliší (srov. § 37 odst. 1 zák. mládeže). Pokud jde o ochranu

²⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). s. 194. ISBN 978-80-87212-39-4.

²⁷ MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 20. ISBN 80-85963-68-X.

²⁸ ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. s. 7,8. ISBN 978-80-7251-284-3.

²⁹ VRÁBLOVÁ, Miroslava. Trestné zákonodárství nad mládežou v historickej perspektíve – včera a dnes. *Justičná revue*. 2006 č. 6-7, s. 984, 985. ISSN 1335-6461.

soukromí mladistvého, není upravena tak do hloubky (§ 48) jako v platné právní úpravě (§ 54 odst. 1 zák. mládeže), přesto zákon z roku 1931 zakotvuje potrestání za neoprávněné uveřejnění zprávy o trestném činu spáchaném mladistvým, zprávy z trestního řízení, uvedení jeho jména nebo jiné okolnosti, z nichž lze usuzovat na jeho osobu, nebo za uveřejnění podobizny mladistvého provinilce (§ 60).

Výše zmíněný prvorepublikový zákon, který byl na svou dobu velice moderní, platil celkem pouhých osm let. Od 1. 10. 1931 do 29. 9. 1938 jeho aplikace byla přerušena v důsledku mnichovské dohody. Po skončení druhé světové války se zákon o trestním soudnictví nad mládeží opět začal plně uplatňovat na našem území. Platnost zákona z roku 1931 však bohužel neměla dlouhého trvání.³⁰

Východoevropské země se s příchodem roku 1948 v důsledku politické situace přestaly podílet na dalším vývoji zákonodárství ve věcech mládeže. Pro Československo následně nastala naprostá stagnace v progresu problematiky trestního soudnictví nad mládeží, když byl k 1.8.1950 zákon č. 48/1931 Sb., zcela nahrazen zákonem č. 86/1950Sb.

Zákon z roku 1950 zrušil celkem 48 zákonů, kromě již zmíněného zákona z roku 1931, např. Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852. Problematika trestního soudnictví nad mládeží přišla o svou samostatnou úpravu a byla začleněna do trestního zákona. Během následujících let byl uskutečňován legislativní vývoj týkající se trestního soudnictví nad mládeží prostřednictvím novel.³¹

Do trestněprávních předpisů bylo zahrnuto pouze několik málo ustanovení ohledně problematiky mladistvých a oddíl třetí v Hlavě IV.: Tresty, nazvaný Zvláštní ustanovení o trestnání mladistvých (§ 56 - § 63). Účel trestu mladistvého byl zakotven v § 57. „*Účelem je především vychovat ho v řádného pracujícího člověka, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož pochází.*“ Ráda bych upozornila, že pozornost zákona byla soustředěována na výchovu mladistvého jako na „*řádného pracujícího člověka*“, což nepochybně souvisí s politickým režimem dané doby. Nelze si nevšimnout, že pouze ustanovení § 58

³⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. XI-XIII. ISBN 978-80-7400-350-9.

³¹ ZBORNÍK, F., KOTULAN, P., ROZUM, J. *Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a zahraničí.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. Studie. s. 27,28. ISBN 80-86008-27-4.

citovaného zákona, kde máme upraveno upuštění od potrestání, umožňuje soudu upřednostnit výchovný účel jako takový, před trestní represí.³²

V porovnání s úpravou z roku 1931 došlo k výrazné změně hranice trestní odpovědnosti mladistvých. Zatímco v předešlé úpravě počínala hranice dosažením čtrnácti let, zde byla posunuta až na rok patnáctý. Věk mladistvý končí dovršením osmnácti let, v tomto ohledu zůstal věkový limit neměnný. V důsledku zrušení speciální trestněprávní úpravy však nastala i následující změna. Podmíněná trestní odpovědnost, která se vyznačuje tím, že je zde prostor pro zvláštní důvod vylučující trestní odpovědnost u mladistvých, byla nahrazena odpovědností absolutní. Na rozdíl od relativní (podmíněné) trestní odpovědnosti se vždycky dovodila trestní odpovědnost bez ohledu na stupeň dosažené mravní a rozumové vyspělosti mladistvého.³³

Zákon č. 86/1950 byl zrušen k 31. 12. 1961 na základě přijetí následujících kodexů – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Jmenované kodexy nabyly účinnosti ke dni 1. 1. 1962.

Přestože zvláštní ustanovení o stíhání mladistvých byla narozdíl od předchozího zákona vymezena v samostatné Hlavě VII. trestního zákona (§ 74 až § 87), byla tato úprava považována za zcela nedostatečnou. Řízení proti mladistvým je obsaženo v Hlavě IX. trestního řádu (§ 291 až § 301). Negativně bylo nahlíženo především na § 78 trestního zákona, podle kterého soud mohl uložit mladistvému pouze tresty odnětí svobody a propadnutí věci, a je-li výdělečně činný, také nápravné opatření nebo peněžitý trest. Dále dle § 84 zde byla možnost uložení ochranné výchovy, ale pouze tehdy, pokud bylo upuštěno od potrestání mladistvého. Soud měl tedy prokazatelně velmi omezené možnosti při ukládání opatření k převýchově mladistvých pachatelů. Bohužel ani tyto skromné možnosti soudy efektivně nevyužívaly, jak říkají statistiky.³⁴ Až do roku 1989 nenastala žádná výrazná změna v rozšíření rejstříku trestů, ta přišla až s novelou trestního zákona č. 175/1990 Sb, kdy došlo k obohacení o trest vyhoštění a trest zákazu činnosti, to ovšem jen za podmínky, že to není na překážku přípravě na jeho povolání, s tím, že maximální hranice tohoto trestu nepřesáhne pět let. Za pozitivní

³² VRÁBLOVÁ, Miroslava. Trestné zákonodárství nad mládežou v historickej perspektíve – včera a dnes. *Justičná revue*. 2006 č. 6-7, s. 985,986. ISSN 1335-6461.

³³ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 1997 č. 6, s. 289-294. ISSN 1210-6410.

³⁴ NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1969. s. 35,36. ISBN 508-21-865.

v tomto směru se dají považovat až následující novely trestního zákona a trestního řádu: 1) zákon č. 292/1993 Sb., který byl novelou trestního řádu a obohatil jej o možnost podmíněného zastavení trestního stíhání, 2) zákon č. 152/1995 Sb., jež přinesl do trestního řádu institut narovnání a do trestního zákona trest obecně prospěšných prací, 3) zákon č. 253/1997 Sb., který zavedl možnost uložení probačního dohledu. Ačkoli rozšíření škály opatření přineslo pozitivní změnu, zákonodárce nezohledňoval zvláštní potřeby mladistvých pachatelů.³⁵

Terčem kritiky právní úpravy z roku 1961 dále bezesporu bylo nerespektování specializace obecných soudů, policistů, obhájců, ale i jiných orgánů činných v trestním řízení, pokud jde o trestnou činnost mladistvých pachatelů. Bavíme-li se o státním zastupitelství, tam specializace byla zajištěna na nejvyšší, vrchní a krajské úrovni, u okresních státních zastupitelství však často chybí. Vytýkala se také nedostatečná ochrana soukromí a osobnosti mladistvého.³⁶

3.2 Zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

3.2.1 Stav před přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Jak jsem již zmiňovala výše, současná situace trestního soudnictví nad mládeží byla kritizována a považována odbornou veřejností za značně neuspokojivou. Za logické vyústění tohoto stavu tedy považuji ustanovení pracovní skupiny v rámci Komise pro rekodifikaci trestního práva, jež s cílem kodifikovat trestní právo mládeže prováděla nejrůznější analýzy v letech 1997 - 1999. Výsledkem jejich práce byla neoficiální osnova nového zákona o trestním soudnictví nad mládeží, publikována následně v roce 2000 jako svazek 59 v příručce Ministerstva spravedlnosti. V září 2000 vláda schválila věcný záměr zmíněného zákona a v lednu 2001 následovalo předložení paragrafového znění pracovní skupinou. Tento návrh byl v červenci 2001 schválen vládou jako zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a v srpnu téhož roku předložen Parlamentu ČR. Uvedený návrh byl nakonec k 23. 4. 2002 po prvním čtení v Poslanecké sněmovně a průtazích v příslušných

³⁵ VANDUCHOVÁ, Marie. Poslední novely trestního zákona z hlediska trestání mladistvých. s. 314 In.: MUSIL, Jan; VANDUCHOVÁ, Marie., *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia s.r.o., 1998. ISBN 80-85963-68-X.

³⁶ Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0* [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

výborech vyřazen z jednání Poslanecké sněmovny. Poslaneckou sněmovnou byl nakonec zákon, jež byl připravován přes pět let, projednáván ve druhém a třetím čtení, až těsně na konci jejího volebního období.³⁷

3.2.2 V čem byla spatřována nutnost přijetí samostatné úpravy trestních věcí mládeže?

Důvodová zpráva k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže označuje za primární problém současné právní úpravy nedostatečnou diferenciaci trestní odpovědnosti mladistvých. Vytýkáno bylo zejména, že nepřihlíží k odlišné genezi a povaze trestné činnosti spáchané mladistvými.

Dále již samotná koncepce hmotněprávní i procesněprávní úpravy je zakotvena jakožto pouhá výjimka z obecné úpravy. Z toho vyplývá jak absence základních zásad a postupů, jež je třeba uplatňovat ve zvláštním řízení proti mladistvým pachatelům, tak stanovení jejich odlišné trestní odpovědnosti. Samostatná právní úprava trestního soudnictví pro mladistvé by tak pomohla eliminovat nežádoucí důsledky aplikace trestního práva pro dospělé na mladistvé pachatele, především problém stigmatizace. Zákonodárce také zdůrazňoval potřebnost vytvoření specializovaných soudů pro mládež, specializovaných ostatních orgánů činných v trestním řízení včetně probační a mediační služby. Nová navrhovaná úprava by měla dále upravit zacházení s osobami mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, dbát na striktní dodržování zásady trestní represe, dostatečně individualizovat řešení deliktů mladistvých a osob ve věku blízkém věku mladistvým, upravit vhodně institut vazby mladistvého a další.

Dalším z cílů nové právní úpravy mělo být též zakomponování tzv. restorativní (obnovující) justice.³⁸

3.2.3 Specializované soudy pro mládež

Jak zmiňovala již důvodová zpráva k novému zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, úspěšná realizace tohoto zákona si žádá vytvoření specializovaných soudů pro mládež. Tyto soudy by měly být schopny efektivně rozhodovat v konkrétních

³⁷ HÁLKOVÁ, Helena. Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle. *Trestněprávní revue*. 2002, roč. 1, č. 5, s. 136. ISSN 1213-5313.

³⁸ Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže*. *Sněmovní tisk 210/0* [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

případech, jak s právními normami trestněprávního, tak občanskoprávního charakteru, ať jsou tyto normy hmotněprávní, či procesního rázu.³⁹

Je nutno říci, že zákon č. 218/2003 Sb. pojem soudy pro mládež zakotvuje a hojně užívá. V ustanovení 2 citovaného zákona můžeme vidět vymezení několika pojmů, které se odlišují v zásadě od úpravy obecné. Mezi nimi je také pojem soudy pro mládež § 2 odst. 2 písm. d), dle kterého soudem pro mládež je zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu.⁴⁰

Původně dle představ zákonodárce měly vzniknout samostatné soudy pro mládež. To já osobně nepovažuji za nutné ani dnes a považuji současné řešení za dostatečné. Otázkou ovšem zůstává, zda máme v rámci dnešního modelu – specializovaných senátů a samosoudců, skutečně soudce specialisty. Problém není v nedostatku znalostí z oblasti práva, nýbrž chybí vzdělání z oboru psychologie a pedagogiky. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže říká „v řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby jak vyšetřování, tak i rozhodování bylo svěřeno osobám, jejichž životní zkušenosti a znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručují splnění výchovného účelu řízení.“⁴¹ Odbornost soudců v tomto ohledu ovšem poněkud pokulhává, což vyplývá i ze zkušeností jednoho z nich „Existují soudci, kteří soudí kauzy mládeže a mají s nimi již bohaté zkušenosti, aniž by prošli nějakým speciálním školením. Když jsem před pěti lety nastoupil k tomuto soudu, jeho vedení rozhodlo, že budu mít uvedenou specializaci. Tím jsem se stal soudcem soudu pro mládež. Žádným dalším speciálním vzděláváním jsem neprošel. Veškerou legislativu jsem si musel sám nastudovat. V oblasti dětské psychologie nebo speciální pedagogiky jsem se však nijak nevzdělával.“⁴² Na základě

³⁹ SOVÁK, Zdeněk. Několik úvah nad fungováním zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, s. 201-208 In.: VEČERKA, Kazimír., ed. *Vybrané problémy sociální patologie*. Praha: Masarykova česká soc. spol., 2005. ISBN 80-903541-1-4.

⁴⁰ SOVÁK, Zdeněk. Několik úvah nad fungováním zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, s. 201-208 In.: VEČERKA, Kazimír., ed. *Vybrané problémy sociální patologie*. Praha: Masarykova česká soc. spol., 2005. ISBN 80-903541-1-4.

⁴¹ Poslanecká sněmovna. Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0 [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

⁴² DOUBRAVA, Lukáš. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe* [online]. 2008 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&rocnik=2008&cislo=08>

výše uvedeného si kladu otázku, zda působí ve specializovaných soudech, jak jsou nazývány, ve všech případech působí opravdu specializovaní soudci?

Požadavek na odbornost v této oblasti vyplývá také z § 3 odst. 8 zák. mládeže, jakožto jedna ze základních zásad. Ve zmíněném paragrafu je zakotveno, že „*soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže, musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží*“. Myslím, že navzdory absenci speciálního vzdělávání soudců, je odborný přístup ve vztahu k mladistvým zachován. To vyplývá ze skutečnosti, že je možné na vyžádání získat znalecký posudek od psychologa a odborný přístup je dále zajištěn účastí pracovníka Orgánu sociálně právní ochrany dětí v průběhu jednání.⁴³

3.2.4 Mladí dospělí

Dle § 2 odst. 1 písm. a) zák. mládeže se rozumí mládeží děti a mladiství, není-li stanoveno jinak. Dle již mnohokrát zmiňované důvodové zprávy tento zákon měl nově upravovat také kategorii „mladých dospělých“ v duchu doporučení Rady Evropy a následovat tak úpravy zemí Evropské Unie. „Mladí dospělí“ byli v návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže vymezeni jako osoby, jež dovršily osmnáctý rok a nepřekročily dvacátý první rok svého věku v době spáchání trestného činu. Ve prospěch této kategorie bylo uváděno, že „*jejich často navenek okázale demonstrovaná fyzická a mentální vyspělost nekoresponduje s jejich psychologickou zralostí a může vést sociální okolí ke klamně představené o jejich zcela dokončeném sociálním vývoji a tím i k požadavku reagovat nekompromisně na jejich případné kriminální selhání*.“ Jedním z cílů vytvoření této samostatné kategorie je stejně jako u mládeže snižování rizika stigmatizace, jež může vést k opětovnému kriminálnímu jednání.⁴⁴

Jakmile osoba překročí osmnáctý rok věku, stává se bez výjimky plně trestně odpovědnou, bez ohledu na to, zda ještě nepřekročila věkovou hranici dvaceti jedna let. Pokud jde o způsob trestání těchto osob, posuzují se jako dospělí pachatelé. Zlehčení nalzáme až v § 41 písm. f) TZ, který říká, že soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin ve věku blízkém věku

⁴³ DOUBRAVA, Lukáš. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe* [online]. 2008 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&rocnik=2008&cislo=08>

⁴⁴ Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0* [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

mladistvých. Zákon ovšem blíže „věk blízký věku mladistvých“ nedefinuje, čili nevíme, do jaké věkové hranice by bylo možné tuto polehčující okolnost přiznat.⁴⁵ To závisí na rozhodnutí jednotlivých soudů, jejichž aplikační postupy se mohou různit, ale dle praxe je to nejvýš hranice dvaceti jedna let.⁴⁶

Soud může dle § 48 odst. 5 TZ při podmíněném upuštění od potrestání s dohledem uložit pachateli ve věku blízkém mladistvých některá z výchovných opatření, která jsou uvedena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, a to samostatně nebo vedle přiměřených omezení a povinností.⁴⁷ Omezení můžeme ovšem spatřovat v tom, že obecné soudy na rozdíl od soudů mládeže nebudou mít takové informace o dostupnosti a možnostech realizace výchovných opatření v jejich obvodu. V porovnání se specializovanými senáty jsou také nevýhodou nedostatečné zkušenosti, pokud jde o specifika zacházení s delikventní mládeží. Kvůli tomu by byla bez pochyby na místě změna právní úpravy, a to tak, aby k projednání trestných činů osob ve věku blízkém mladistvým, byly věcně příslušné soudy mládeže.⁴⁸

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 212. ISBN 978-80-7502-236-3.

⁴⁶ VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. s. 66. ISBN 978-80-7357-365-2.

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 212. ISBN 978-80-7502-236-3.

⁴⁸ VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008. s. 66. ISBN 978-80-7357-365-2.

4. Základní zásady trestního soudnictví nad mládeží

4.1 Základní zásady obsažené v zákoně č. 218/2003 Sb.

Základní zásady jsou považovány za právní principy a vůdčí ideje, kterými zákonodárce projevuje právně politický a filosofický přístup k trestnímu řízení. Lze je označit za ducha daného zákona, jsou vodítkem, pokud jde o to, jak k danému zákonu přistupovat. Mají hned několik funkcí, které ještě podtrhují jejich význam. Napomáhají pochopit smysl a význam institutů trestního práva a podstatu trestního řízení jako takového (funkce *poznávací*). Mohou nám pomoci zejména při výkladu sporných otázek (funkce *interpretační*), stejně tak v aplikační praxi ohledně řešení sporných otázek trestního řízení (funkce *aplikační*). Nadto jsou nepostradatelným pomocníkem zákonodárce ohledně tvorby práva, jelikož by měly garantovat záruku, že nově zavedené instituty nebudou kolidovat se současnými zásadami trestního řízení (funkce *zákonodárná*).⁴⁹ Základní zásady jsou zařazeny mezi úvodní ustanovení zákona, což zdůrazňuje jejich důležitost, jakožto výkladových pravidel. Pokud jde o základní zásady trestního práva procesního, řeší se otázka ohledně budoucí rekonstrukce a to, zda mají i nadále být tyto zásady umístěny v úvodní části trestního řádu, či je neuvádět vůbec, nebo mají být uvedeny pouze u ustanovení, k nimž se přímo vztahují. Můj názor se v tomto ohledu ztotožňuje s Jelínkem⁵⁰, čili základní zásady trestního řízení by rozhodně měly zůstat důkladně vymezeny v úvodní části TR, jelikož tvoří jakýsi základ a východisko pro trestní řízení, nemluvě o přehlednosti, pokud jsou zařazeny právě mezi úvodní ustanovení.

Důvodová zpráva k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže uvádí, že základní zásady jsou formulovány s využitím poznatků získaných komparativní analýzou zahraničních trestněprávních předpisů a zkušeností potvrzených kriminologickými výzkumy. Základní zásady navíc navazují na tradice zakotvené v prvním československém zákoně o trestním soudnictví nad mládeží (zákon č. 48/1931 Sb.).⁵¹ Vzhledem k rozdílným účelům a obecně specifickým trestního soudnictví ve věcech

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 121-123. ISBN 978-80-7502-278-3

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 123-124. ISBN 978-80-7502-278-3

⁵¹ Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže*. *Sněmovní tisk 210/0* [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

mládeže, odlišných od obecné úpravy, zakotvuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže škálu zásad, jež modifikují a doplňují základní zásady trestního práva hmotného a procesního. Základní zásady trestního soudnictví ve věcech mládeže jsou obsahem § 3 zák. mládeže. Nelze si nevšimnout, že v jednom ustanovení (§ 3) zákon o soudnictví ve věcech mládeže uvádí jak obecné principy soudnictví nad mládeží, dále základní zásady trestního práva hmotného, jež se vztahují k trestní odpovědnosti a ukládání sankcí mladistvým, a nakonec také základní zásady trestního řízení ve věcech mladistvých.⁵² Ustanovení § 3 odst. 1 zák. mládeže obsahuje několik zásad, které jsou již zakotveny v úvodních ustanoveních trestního zákoníku. Pouze ZSVM v návaznosti na trestní zákoník stanovuje, které jednání je proviněním nebo činem jinak trestným a sankce a způsob jejich ukládání – zde je formulována zásada *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*. Z ní plyne požadavek na zachování zákonné formy pro trestněprávní předpis, určitosti trestněprávní normy, zákaz analogie v neprospěch pachatele a také zákaz retroaktivity v neprospěch pachatele. Přičemž tento poslední zákaz říká, že nikdo nemůže být postižen za čin, který nebyl trestný v době jeho spáchání.⁵³ Odstavec první navíc upravuje účel sankcí. Ty by měly směřovat hlavně k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům.

Podstatou § 3 odst.2 zákona je zásada, kterou lze formulovat jako zásadu *ekonomie trestní represe*. Ta nám říká, že trestní opatření lze použít pouze tehdy, pokud by zvláštní způsoby řízení a opatření zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona. Trestní opatření může být použito pouze jako ultima ratio (nejzazší prostředek). Právě již zmíněný účel zákona a také filosofie, na níž je postaven, jsou neodmyslitelně spjaty se základními zásadami ZSVM a jsou přílehlavě vyjádřeny již v § 1 odst.2 zák. mládeže. Ten stanovuje, že projednáváním protiprávních činů a následným užitím opatření se sleduje, aby se pachatel nadále páčání protiprávního činu zdržel, našel si vhodné společenské uplatnění a přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Východiskem této koncepce je snaha redukovat kriminalitu mládeže metodami pozitivního působení, snižovat rizika kriminální stigmatizace a zapojit do řešení příčin

⁵² JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. s. 9. ISBN 80-7201-493-5.

⁵³ tamtéž

a důsledků deliktu spáchaného dítětem či mladistvým nejen poškozeného, nýbrž i blízké sociální okolí samotného pachatele.⁵⁴

Ustanovení § 3 odst. 3 vyjadřuje zásadu *přiměřenosti*. Ta spočívá v tom, že při ukládání opatření dle ZSVM se musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno. Stejně tak se přihlédně k jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu a osobním poměrům. Opatření musí být rovněž přiměřené k povaze a závažnosti spáchaného činu. V tomto odstavci je také výslovně vyloučena diskriminace mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let z důvodu jejich politického, národního, sociálního nebo náboženského smýšlení.⁵⁵

Dále bych rozvedla jednotlivé základní zásady řízení ve věcech mladistvých, které, jak uvádí § 1 odst. 3 zák. mládeže, mají přednost před obecnou úpravou trestního řádu.

4.1.1 Zásada zvláštního přístupu k projednávání trestních věcí mladistvých (§ 3 odst. 4 zák. mládeže)

Výše zmíněná zásada požaduje, aby v řízení ve věcech mladistvých bylo postupováno s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž je řízení vedeno, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen, projednávané činy a jejich příčiny byly náležitě objasněny a za jejich spáchání byla vyvozena odpovědnost dle zákona. Důvodová zpráva odůvodňuje tuto zásadu tím, že mládež vzhledem ke svým věkovým specifikům vyžaduje, co se týče trestního procesu, zvláštní způsob zacházení, a proto je nutné řešit trestní věci mladistvého individuálně.⁵⁶ Bezpochyby z výše citovaného ustanovení vyplývá požadavek vysoké individualizace a dalším z cílů je předcházení dalšímu kriminogennímu jednání.⁵⁷

⁵⁴ VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. s. 27 In.: KARABEC, Zdeněk., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

⁵⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 22-28. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 183,184. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁵⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 29. ISBN 978-80-7400-350-9.

Zásada je zdůrazněna v ustanovení § 41 odst. 1 zák. mládeže, podle kterého má mladistvý právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a s ohledem na jeho další vývoj. Ve stejném duchu se nese i ustanovení § 64 odst. 4 zák. mládeže, podle něhož v průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného a poškozeného. Zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých je promítnuta do celé řady institutů v rámci zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jedná se například o rozšíření principu oportunity trestního stíhání, specializaci osob provádějících úkony v trestním řízení týkající se mladistvých (např. § 3 odst. 8 zák. mládeže), či o ochranu zájmů mladistvého obviněného před publicitou trestního stíhání a další.⁵⁸

4.1.2 Zásada spolupráce s orgánem sociálně – právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy (§ 3 odst. 4 zák. mládeže poslední věta)

Zásada je vyjádřena ve výše citovaném ustanovení tak, že orgány činné podle tohoto zákona, což jsou dle § 2 odst. 2 písm. c) zák. mládeže policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež, spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Na ustanovení § 3 odst. 4 poslední věta navazuje ustanovení § 40 odst. 1 zák. mládeže, podle kterého orgány činné podle tohoto zákona a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační program, za účelem posílení výchovného působení řízení ve věcech mladistvých, vytvoření podmínek pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včasného reagování na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností, jakož i s cílem zamezit a předcházet tímto způsobem trestné činnosti. Rovněž je zapojováno blízké sociální okolí obviněného a poškozeného. Tataž idea je opět obsažena v ustanovení § 36 zák. mládeže.⁵⁹ Spolupráce může probíhat v několika formách:

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 184. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 253-254. ISSN 1210-9150.

a) dle ustanovení § 40 odst. 2 zákona mohou zájmová sdružení a osoby realizující probační a jiné programy, či věnující se sociální práci, upozorňovat orgány činné dle tohoto zákona a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí na skutečnosti, jež nasvědčují, že bylo spácháno provinění, stejně tak dávat podněty k reakci na toto provinění,

b) podle ustanovení § 56 odst. 2 zákona orgán sociálně-právní ochrany dětí, popřípadě Probační a Mediační služba mohou být pověřeni vypracováním podrobné zprávy ohledně osobních, rodinných, sociálních poměrů mladistvého a jeho aktuální životní situaci,

c) ustanovení § 64 odst. 2 zakotvuje povinnost vyrozumět orgán sociálně-právní ochrany dětí o hlavním líčení a veřejném zasedání a v odst. 3 právo zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí činit návrhy, klást vyslychaným otázky a právo na závěrečnou řeč,

d) dle § 72 odst. 1 příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí může podat ve prospěch mladistvého opravné prostředky, a to i proti jeho vůli,

e) ohledně vazby a zadržení mladistvého je k dané problematice příslušné ustanovení § 46 a § 48 zákona, kdy o zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého je nutné bez zbytečného odkladu informovat mimo jiných příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, nadto pokud jde o přezkoumávání důvodů vazby, tak orgány činné v trestním řízení postupují taktéž v součinnosti s nimi,

f) dle ustanovení § 15 odst. 1 a 2 lze uložit mladistvému výchovná opatření, přičemž jednou z možností je dohled probačního úředníka, či udělení probačního programu,

g) hovořím-li o výchovných opatřeních, jedna z možností soudu je rozhodnout právě na návrh probačního úředníka nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí o změně či zrušení takového opatření (§ 81 odst. 1 zákona), přičemž návrhy mohou uplatňovat např. i v případě propuštění z ochranné výchovy (§ 84 odst.1 zákona), prodloužení ochranné výchovy (§ 86 odst. 1 zákona) a v dalších zákonem stanovených případech,

h) nakonec bych ráda zmínila spolupráci dle ustanovení § 75 zákona, při výkonu soudních rozhodnutí, nápravě mladistvých a při vytváření vhodného sociálního prostředí mladistvému.⁶⁰

4.1.3 Zásada ochrany soukromí a osobnosti mladistvého (§ 3 odst. 5 zák. mládeže)

Obsah citovaného ustanovení tvoří nejen zásada presumpce nevinny, ale taktéž požadavek na rozšířenou ochranu soukromí a osobnosti mladistvého, nebo dítěte mladšího patnácti let. Je to zásada, jenž má chránit mládež před negativními dopady řízení. Hlavní cíl je spatřován v ochraně dětí mladších patnácti let a mladistvých před zásahy do jejich soukromí.⁶¹ V této zásadě můžeme spatřovat dopady restorativní justice, jež, jak jsem zmiňovala v části druhé, zohledňuje další předpokládaný vývoj těchto osob. Ten by mohl být při nedodržení této zásady významně narušen, jelikož by mohlo dojít k sociálnímu stigmatu a dalším nežádoucím důsledkům, jako třeba narušení psychického stavu. Nutno říci, že tento princip se dostal do kolize s ústavně zaručeným právem na informace, svobodou projevu a zásadou veřejnosti, dokonce byl podán návrh na zrušení ustanovení § 53 odst.1 a § 54 zák. mládeže, které rozeberu níže. Nicméně Ústavní soud zmiňovaný návrh zamítl nálezem sp. Zn. Pl. ÚS 28/04 ze dne 8.11.2005 s tím, že současnou úpravu považuje za ústavně konformní mimo jiné proto, že právo na veřejné projednání věci je základním právem účastníka řízení, nikoli základním právem soudu či soudce. Poukázal také na skutečnost, že výchovnou činnost soudu není třeba vždy spojovat s identifikací pachatele.⁶²

Zásada ochrany soukromí a osobnosti mladistvého se projevuje kromě dalších v ustanovení § 52 a § 53 zák. mládeže, kdy mohou orgány činné dle tohoto zákona utajovat informace týkající se provinění mladistvého do pravomocného skončení

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 254. ISSN 1210-9150.

⁶¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 29. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁶² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 29. ISBN 978-80-7400-350-9.

trestního stíhání.⁶³ Ustanovení § 52 cit. zákona je speciální k § 8a TŘ a říká, že orgány činné dle ZSVM mohou zveřejňovat pouze ty informace, které nebudou ohrožovat dosažení účelu trestního řízení a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení. Těmito osobami jsou, např. svědci, znalci, zákonní zástupci a další. Na rozdíl od mladistvých je zmíněná ochrana více časově omezená a užší. Za osoby zúčastněné na řízení nepovažujeme orgány činné dle ZSVM jako je PČR, soudci, státní zástupci a další, ti mají právě primárně povinnost chránit osobnost osob zúčastněných na řízení a to pouze po dobu trvání řízení.⁶⁴

Následuje ustanovení § 53 zákona, které ukládá rozsah zákazu zveřejňování a upravuje tak problematiku ochrany osobních údajů ještě více dopodrobna. Dle něj až na výjimky stanovené zákonem, nikdo nesmí jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, v níž je uvedeno jméno a příjmení mladistvého, nebo která obsahuje informace, prostřednictvím kterých by bylo možné mladistvého identifikovat. Jedná se o zákaz všeobecný, což spočívá nejen v tom, že tento zákaz není časově omezený, ale že se také vztahuje na všechny osoby, jež se informace dozvěděly, bez ohledu na to, jakým způsobem k tomu došlo.⁶⁵ Poruší-li fyzická osoba tento zákaz, může dojít ke spáchání přestupku dle ustanovení § 44a z.č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů. Poruší-li jej právnická nebo podnikající fyzická osoba, dochází ke spáchání přestupku dle § 45a téhož zákona a může být uložena pokuta až do jednoho milionu korun, nadto odstavec třetí téhož ustanovení zakotvuje možnost uložit pokutu až pět milionů korun v případě šíření informací tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Jestliže porušením zásady ochrany soukromí a osobních údajů mladistvých dojde ke způsobení vážné újmy na právech a oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají, může dojít i ke spáchání trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji dle § 180 TZ, za nějž hrozí trest odnětí

⁶³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 186. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 1, s. 33-37. ISSN 1210-6348.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. s. 91. ISBN 80-7201-493-5.

svobody až na tři léta a v případě naplnění kvalifikačních znaků, jež stanovuje odst.4, až osm let.⁶⁶

Další část ochrany soukromí mládeže tvoří bezesporu úprava veřejnosti hlavního líčení a veřejného zasedání. Problematika je obsahem ustanovení § 54 zák. mládeže, které v odst.1 taxativně stanoví, které osoby se mohou hlavního líčení a veřejného zasedání zúčastnit. Veřejnost je v tomto případě obligatorně vyloučena, čímž tedy narážíme na výjimku ze zásady veřejného projednávání věcí (srov. čl. 96 odst. 2 Ústavy, v čl. 38 odst. 2 LZPS, či v § 6 odst.1 zákona č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích). Hlavní líčení a veřejné zasedání může být také konáno veřejně, a to na návrh mladistvého (§ 54 odst. 1 zák. mládeže, posl.věta). Návrh musí být učiněn mladistvým osobně, musí se jednat o osobní projev vůle, nelze jej tak nahradit návrhem zákonného zástupce, či obhájce mladistvého.⁶⁷ Dále je zakázáno publikování informací o průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání. Co se týká samotného vyhlášení rozsudku, to musí být vždy veřejné (§ 54 odst. 2 zák. mládeže) a výjimka z ústavní zásady zde připuštěna není. Jedná se o veřejné vyhlášení rozsudku v tom smyslu, že pokud má někdo z veřejnosti zájem být při vyhlásování přítomen, nesmí se mu v tom bránit. Ani tehdy se ovšem nejedná o prolomení zákazu zveřejňování informací, jež umožňují identifikaci mladistvého. Případná přítomná veřejnost o tom musí být dostatečně poučena.⁶⁸ Pravomocný odsuzující rozsudek je možné uveřejnit ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého. Dle § 54 odst. 4 písm.a)b) zák. mládeže může předseda senátu omezit či rozšířit uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku.. Nelze si nevšimnout, že tak tomu je vždy pouze v případě odsuzujícího rozsudku. Načež Hrušáková⁶⁹ si pokládá otázku, zda by nebylo přínosné publikovat rovněž rozsudek zprošťující. To by bylo vhodné zejména třeba pro případy, kdy došlo v průběhu řízení unikly informace a byla tak poškozena pověst mladistvého. Dále konstatuje, že zákon je limitován pouze na “rozsudek” a nezmiňuje se o publikaci

⁶⁶ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 30. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 1, s. 33-37. ISSN 1210-6348.

⁶⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 492. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁶⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 1, s. 33-37. ISSN 1210-6348.

jiné formy rozhodnutí. S tímto názorem se ztotožňuji. Zákonodárce by měl o tuto možnost zákon obohatit a umožnit tak předsedovi senátu ještě větší flexibilitu ohledně rozsahu uveřejnění rozsudku či jiné formy rozhodnutí.

4.1.4 Zásada rychlosti řízení (§ 3 odst.6 zák.mládeže)

Se zásadou rychlosti řízení se krom ZSVM setkáváme v mnoha dalších pramenech práva. Tato zásada je především zakotvena již na ústavněprávní úrovni, konkrétně v čl. 38 odst. 2 Listiny, který stanoví mimo jiné, že každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. Na nadnárodní úrovni právo na přiměřenou délku řízení nalezneme také v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod a v čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Předpis obecný, čili zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ukládá v ustanovení § 2 odst. 4 povinnost orgánů činných v trestním řízení projednávat trestní věci urychleně bez zbytečných průtahů. Konečně zákon o soudnictví ve věcech mládeže říká, že každé dítě mladší patnácti let, či mladistvý má právo, aby jeho čin byl projednán soudem pro mládež bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě. Válková⁷⁰ k uvedené zásadě dodává, že s ohledem na neukončený rozumový, mravní a sociální vývoj dětí a mladistvých je zde velká naděje na to, že pohotová, jednoznačná a rovněž spravedlivá reakce na jejich protiprávní čin bude nejlepší prevencí dalšího delikventního jednání. Na rychlém průběhu řízení jsou zainteresovány především osoby zúčastněné na řízení, jelikož se tím eliminuje zdlouhavost zásahů do občanských práv a svobod obviněného a nejistota o výsledku řízení. Stejný zájem má také stát kvůli zabránění ztrátě důkazů, oslabení jejich důkazní hodnoty, ale i z ekonomického hlediska.⁷¹ Dle mého názoru by zásada rychlosti řízení měla být zase prováděna takovým způsobem, aby neškodila řádnému a úplnému projednání daného případu. Zmíněná zásada je reflektována v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže v mnoha ustanoveních, jelikož tento zákon stanovuje speciální procesní lhůty k provedení procesních úkonů, jež se liší od obecné úpravy stanovené v TŘ a mají před ní přednost (§ 1 odst. 3 zák. mládeže). Např.

⁷⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 30. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. s. 11. ISBN 80-7201-493-5.

ustanovení § 58 odst. 2 zák. mládeže stanovuje, že pozorování duševního stavu nemá trvat déle než jeden měsíc, pouze v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce může tuto lhůtu prodloužit, ne ale o více než o jeden měsíc. Na rozdíl od obecné úpravy, jež upravuje danou problematiku v § 117 TŘ, je lhůta zkrácená na polovic.⁷²

4.1.5 Zásada uspokojení zájmů poškozeného (§ 3 odst.7 zák. mládeže)

Řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo přiměřeného zadostiučinění. Zmíněná zásada upravuje tedy postavení poškozeného. Pokud jde o vývoj této zásady, až novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 rozšířila a zlepšila procesní práva poškozeného v trestním řízení. Stejným směrem pokračoval i zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který je odrazem požadavku, aby ten, komu byla způsobena trestným činem majetková či jiná újma, dosáhl v trestním řízení náhrady majetkové újmy, respektive vyvážení jiné újmy, případně jiného potřebného zadostiučinění.⁷³ Náhrada škody je finanční kompenzací za způsobenou újmu, zatímco přiměřené zadostiučinění může být učiněno v mnoha formách, jako např. veřejná omluva ve sdělovacích prostředcích nebo osobní pomoc poškozenému s jeho souhlasem. Aby zadostiučinění bylo přiměřené, soud mládeže musí vždy přihlížet k osobním a majetkovým poměrům dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého.⁷⁴

4.2 Zásady, které modifikují obsah základních zásad trestního řízení obsažených v TŘ

4.2.1 Zásada presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 TŘ)

Zásada presumpce nevinny patří mezi základní zásady trestního řízení uvedené v trestním řádu v § 2. Tato zásada stanoví, že dokud pravomocným odsuzujícím

⁷² JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou*: (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. s. 11-12. ISBN 80-7201-493-5.

⁷³ JELÍNEK, Jiří. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. Kriminálnístika*. 2003, č. 4, s. 257. ISSN 1210-9150.

⁷⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 31. ISBN 978-80-7400-350-9.

rozsudkem soudu není vyslovena vina, nelze se na toho, proti němuž se trestní řízení vede hledět, jako by byl vinen. Jejím hlavním cílem je ochrana dobré pověsti a cti.⁷⁵ Kromě trestního řádu zakotvují zmíněnou zásadu také jiné právní předpisy. Oporu má již na úrovni ústavní, konkrétně v Listině základních práv a svobod (čl. 40 odst. 2 Listiny), která říká, že každý, proti němuž je vedeno řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Hovořím-li o ústavní úrovni, i zde může v konkrétních případech nastat rozpor jednotlivých ústavních zásad. Jedná se právě o zásadu presumpce nevinny se zásadou svobody projevu a právem na informace, kdy nesoulad nastává v důsledku nevhodné medializace trestních kauz ve sdělovacích prostředcích.⁷⁶ Rovněž mezinárodní smlouvy a úmluvy zakotvují zásadu presumpce nevinny, jedná se např. o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 2). Pokud jde o zákon o soudnictví ve věcech mládeže, je zásada presumpce nevinny obsahem § 3 odst. 5, kdy má osoba, proti níž se řízení vede právo, aby byla považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Zásada presumpce nevinny se odráží napříč zákonem o soudnictví ve věcech mládeže do jednotlivých ustanovení, především zasahuje do ustanovení týkajících se zásady ochrany soukromí mladistvých, v čemž se ztotožňují názorově s Jelínkem⁷⁷, že dochází k dalšímu posílení celkové ochrany mladistvého v trestním řízení a k eliminaci difamujících účinků tohoto řízení na osobu mladistvého.

4.2.2 Zásada oficiality (§ 2 odst. 4 TŘ), zásada legality (§ 2 odst. 3 TŘ)

Důvod, proč jsou zásada oficiality a zásada legality vykládány pospolu je, že spolu úzce souvisí, navíc jejich podstata je stejná. Zásada legality je uvedena v § 2 odst. 3 TŘ. Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, nestanoví jinak. Státní zástupce musí mít na zřeteli, aby zákonnými prostředky byl stíhán řádně a včas každý pachatel každého trestného činu. Zásadu oficiality vyjadřuje hned věta první § 2 odst. 4 TŘ. Pokud tento zákon nestanoví jinak, postupují orgány činné v trestním řízení

⁷⁵ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 258. ISSN 1210-9150.

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 258. ISSN 1210-9150.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 258,259. ISSN 1210-9150.

z úřední povinnosti. Zásada oficiality se vztahuje na všechny orgány činné v trestním řízení a platí pro všechna stadia trestního řízení. Tím se odlišuje od zásady legality, která je jejím speciálním projevem. V trestním řádu je zásada oficiality provázána se zásadou rychlosti řízení a s principem šetření práv a svobod, které zakotvuje Listina základních práv a svobod a příslušné mezinárodní smlouvy. Tato zásada má být mimo jiné zárukou rovnosti lidí před zákonem. Opak zásady legality představuje zásada oportunity. Ze zásady legality trestní řád rozeznává několik výjimek, které nadto doplňuje institut odstoupení od trestního stíhání, obsažený v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.⁷⁸

4.2.3 Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TŘ)

Zásada volného hodnocení důkazů spočívá v tom, že orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu (§ 2 odst. 6 TŘ). Pokud jde o dokazování jako takové, dle § 89 odst. 2 TŘ, za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Odst.3 téhož ustanovení limituje dokazování, jelikož zakotvuje, že nelze získávat důkazy nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení. Významem této zásady je, že orgány činné v trestním řízení nemají zákonem stanoveno, jaký druh, ani množství důkazů je potřeba k prokázání konkrétní skutečnosti. Zákon též předem nestanoví kritéria pravdivosti a důkazní sílu jednotlivých důkazů. Zásada volného hodnocení důkazů tak zabraňuje šablonovitému postupu hodnocení důkazů. Pouze ojediněle přikazuje trestní řád použít některý druh důkazů při dokazování určité skutečnosti a vylučuje tak jiný způsob zjišťování skutečnosti důležité pro rozhodnutí, nebo naopak zakazuje při dokazování některý důkaz použít.⁷⁹ Například dle § 116 odst. 1 TŘ se k vyšetření duševního stavu obviněného vždy přibere znalec z oboru psychiatrie. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zakotvuje speciální úpravu a to v § 58, z nějž plyne, že k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 136-141. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 260. ISSN 1210-9150.

specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii. V porovnání s obecnou úpravou § 105 TŘ musí jít o dva znalce s příslušnou specializací. Vzhledem k nutnosti zvláštního způsobu zacházení a zohlednění věkových specifik, nelze vnímat dané řešení jinak než kladně. Tuto problematiku rozeberu blíže v části týkající se trestní opovědnosti mladistvých.

4.2.4 Zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10 TŘ)

Zásada veřejnosti je na ústavní úrovni vyjádřena jak v samotné Ústavě (srov. čl. 96 odst. 2 Ústavy), tak v Listině, kde je zároveň se zásadou rychlosti řízení obsahem čl. 38 odst. 2 Listiny. Trestní řád deklaruje zásadu veřejnosti v § 2 odst. 10, který stanoví, že trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně. Smyslem zásady veřejnosti je, že při soudním projednání smí být přítomni vyjma přímých účastníků trestního řízení také jiní posluchači. Neveřejností je myšlena nepřístupnost soudního jednání právě pro tyto posluchače, nikdy pro osoby přímo se účastnící na trestním řízení.⁸⁰ Výjimku ze zásady veřejnosti představuje institut trestního příkazu (§ 314e odst. 1 TŘ), kdy „*samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení vydat trestní příkaz, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení.*” Speciální úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže, podpořena zásadou ochrany soukromí mladistvého, se odchyluje od zásady veřejnosti (srov. § 54 odst. 1 zák. mládeže). Zároveň zvláštní úprava vylučuje užití trestního příkazu (srov. § 63 zák. mládeže) v řízení ve věci mladistvého, který nedovršil osmnáct let věku.

4.2.5 Zásada zajištění práva na obhajobu (§ 2 odst. 13 TŘ)

Trestní řád vystihuje zásadu zajištění práva na obhajobu v § 2 odst. 13, dle kterého ten, proti němuž se vede trestní řízení, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 166. ISBN 978-80-7502-278-3.

jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv. Jedná se o pravidlo zakotvené již na ústavněprávní úrovni, konkrétně v čl. 40 odst. 3 Listiny. Právo na obhajobu upravuje řada mezinárodních dokumentů o lidských právech a je jedním z prvků práva na spravedlivý proces.⁸¹ Zvláštní úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozvíjí tuto zásadu dále skrze institut nutné obhajoby, vyjádřený v § 42. Dle odst. 2 písm. a) daného ustanovení „*musí mít mladistvý obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyzkoušení obhájce o něm zajistit*“. Mladistvý dle § 42 odst. 2 písm. b) „*musí mít obhájce ve vykonávacím řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání*“. „*Mladistvý také musí mít obhájce v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání*“, tak stanoví písm. c) tohoto ustanovení. Ve všech zmíněných případech mladistvý musí mít obhájce do dovršení věku osmácti let. Orgány činné podle tohoto zákona mají povinnost mladistvého vždy poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění, nadto ve vhodných případech jej poučí o podmínkách pro podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání (§ 42 odst. 3 cit. zákona). Ustanovení § 44 odst.1 stanoví, „*že obhájcem mladistvého nemůže být ten, kdo současně zastupuje osobu, jejíž zájmy si se zájmy mladistvého odporují, a ten, kdo byl mladistvému takovou osobou jako obhájce zvolen*“. Ráda bych zmínila, že co se týče toho, kdo může být obhájcem mladistvého, stanovovala osnova zákona publikovaná v příručce Ministerstva spravedlnosti České republiky v roce 2000 další omezení. Osnova obsahovala ustanovení, podle něhož obhájcem v trestní věci mladistvého může být jen advokát zapsaný ve zvláštním seznamu České advokátní komory pro advokáty oprávněné zastupovat osoby, které nepřekročily dvacátý první rok věku. Obhájce se navíc v trestních věcech mladistvých nemohl dát zastoupit koncipientem.⁸² Vzhledem k tomu, že ZSVM v ustanovení § 3 odst. 8 vyžaduje, aby soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže měli zvláštní průpravu pro zacházení

⁸¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. s. 174. ISBN 978-80-7502-278-3.

⁸² LORTIE, Serge. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. s. 254. ISBN 80-902656-1-8.

s mládeží, de lege ferenda by nebylo od věci ani zavedení obligatorní specializace obhájců v trestních věcech mladistvých.⁸³ Dále podle platné právní úpravy § 44 odst. 2 zák. mládeže platí, že pokud si mladistvý nezvolí obhájce sám a neučiní-li tak ani jeho zákonný zástupce nebo opatrovník, může mu obhájce zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, manžel, druh, jakož i zúčastněná osoba. Mladistvý má však možnost si zvolit obhájce jiného, než který mu byl ustanoven nebo oprávněnou osobou zvolen (§ 44 odst. 3 zák. mládeže).

⁸³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 31. ISBN 978-80-7400-350-9.

5. Trestní odpovědnost mladistvých

5.1 Relativní trestní odpovědnost mladistvých

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník vymezuje ve svém § 22 odst. 1 pachatele trestného činu jako toho, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Této definici je vytykáno, že v ní absentují obecné znaky trestného činu, stěžejní pro posouzení trestní odpovědnosti pachatele. Aby bylo možné dovodit trestní odpovědnost konkrétní osoby, musí být splněny zákonné podmínky, jimiž jsou dosažení určitého zákonem stanoveného věku a přičetnost v době spáchání činu. Přičetností se rozumí schopnost rozpoznat protiprávnost svého činu a ovládat své jednání (§ 26 cit. zákona).⁸⁴ Ohledně mladistvých pachatelů se vyžaduje navíc tzv. rozumová a mravní vyspělost, vyjádřená v § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže tak, že, „*mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*”

V případě mladistvých hovoříme o tzv. podmíněné neboli relativní trestní odpovědnosti. Historický základ této koncepce počíná již v zákonu č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. Relativní trestní odpovědnost je považována v souvislosti s věkem za podmíněnou způsobilost jedince být trestným. Na rozdíl od absolutní trestní odpovědnosti se zohledňuje vyspělost dané osoby a nestanovuje se fixní dolní věková hranice stanovující její počátek.⁸⁵ Mladiství, jak již bylo řečeno výše, musí dosáhnout určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti, aby bylo možné dovodit jejich trestní odpovědnost. Tím je myšleno a) že dospívající má být psychicky a mentálně tak vyspělý, aby chápal důsledky a význam svého jednání (schopnost rozpoznávací), b) je nutné, aby byl schopen své jednání usměrnit a ovládat (schopnost určovací). Významné je tedy posouzení dosaženého stupně vývoje u konkrétního jedince, jež mu dává nebo naopak nedává možnost, za prvé pochopit bezprávi spáchaného činu a za druhé své jednání ovládnout způsobem, aby zůstalo v souladu s normami a hodnotami, které chrání trestněprávní předpisy. Navzdory relativně

⁸⁴ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 184. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁸⁵ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 1997 č. 6, s. 289. ISSN 1210-6410.

stanovenému počátku trestní odpovědnosti, zákonodárce zároveň musí vytyčit minimální věkovou hranici, která jasně vymezení věkové období absolutní trestní neodpovědnosti a relativní trestní odpovědnosti, jelikož v raném stádiu vývoje jedince není na místě vyvozovat trestní odpovědnost za jednání, jež nemůže chápat nebo ovládat.⁸⁶

5.2 Rozumová a mravní vyspělost

Definici rozumové a mravní vyspělosti zákon o soudnictví ve věcech mládeže neobsahuje. Blíže tento termín vymezuje usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2006, se sbírkovým číslem Rt 19/2007⁸⁷. „*Úroveň rozumové a mravní vyspělosti má dvě složky, které se navzájem ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek. Rozumovou a mravní vyspělost je nutné posuzovat ve vzájemných souvislostech a ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých. Složka rozumového vývoje je charakterizována tak, že zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, kdy stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto typu myšlení. Za mravní vývoj osobnosti mladistvého se považuje proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje společnosti, a tyto přeměňuje na osobní a morální kvality.*“

Zákon stanoví obecnou hranici patnácti let jako hranici trestní odpovědnosti, jelikož se předpokládá, že vývoj jedince v tomto věku je na takové úrovni, která mu umožňuje rozpoznat protiprávnost jeho jednání a toto jednání ovládnout. Zároveň je zohledněno, že dospívání dítěte je proces, který neprobíhá u každého dítěte stejně.⁸⁸ § 5 odst. 1 zák. mládeže se užije pouze výjimečně, a to v případech opožděného vývoje mladistvého, přičemž nezralost mladistvého musí být podstatná. V případě pochybností ohledně duševní zralosti je tato otázka předmětem znaleckého posudku, na němž se podílí dva znalci⁸⁹, což rozvedu dále.

⁸⁶ VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 1997 č. 6, s. 289. ISSN 1210-6410.

⁸⁷ Dostupné z Codexis

⁸⁸ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 441. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁸⁹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 519. ISBN 978-80-7357-509-0.

Úroveň rozumové a mravní vyspělosti ovlivňuje především prostředí, ve kterém mladistvý vyrůstá, jeho rodina, ale i genetické dispozice daného jedince, autority a vzory z jeho okolí a kolektiv, v jakém se pohybuje.⁹⁰

Rozumová a mravní vyspělost se musí vykládat ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých ve věku patnácti až osmnácti let. Její nedostatek není projevem chorobného stavu, jedná se o důsledek nedokončeného procesu dospívání. Samotná nezralost však nezabavuje mladistvého trestní odpovědnosti, musí přistoupit nedostatek schopnosti rozpoznávací nebo ovládací, případně obou.⁹¹

Podstata nedostatku rozpoznávací schopnosti spočívá v neschopnosti mladistvého v důsledku své rozumové a mravní vyspělosti rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost. O nedostatek rozpoznávací schopnosti ale nepůjde v případě, kdy mladistvý pouze neodhadne přesně stupeň nebezpečnosti konkrétního činu. Nedostatek schopnosti určovací spočívá v tom, že mladistvý není schopen ovládat své jednání, čili regulovat jej svými duševními schopnostmi.⁹²

Ve spojení s rozumovou a mravní vyspělostí je vhodné zmínit případ vedený u Okresního státního zastupitelství v Chebu. V této věci bylo trestní stíhání mladistvého zastaveno dle § 172 odst. 1 písm. e) TŘ, právě z důvodů dle § 5 odst. 1 zák. mládeže. Skutek byl kvalifikován jako pokračující provinění krádeže a pokračující poškození cizí věci, kterého se mladiství měl dopustit s dospělým spolupachatelem. V dané věci přibral orgán činný v trestním řízení dva znalce z odvětví psychiatrie a znalce psychologa. Výsledkem znaleckého posudku psychiatrů bylo, že rozpoznávací a ovládací schopnosti mladistvého byly v době spáchání skutků zachovány. Psycholog naproti tomu shledal, že intelekt mladistvého byl na rozhraní střední až těžké debility a jeho rozumová a mravní vyspělost se nacházela na úrovni devítiletého dítěte. Dle znalce psychologa tak rozumová úroveň nemohla stačit pro plné uvědomění si obecné společenské nebezpečnosti takového jednání, nadto zmíněný mentální defekt byl spojen se snadným podléháním vlivu okolí (tzv. sugestibilita), čímž byla zhoršena také schopnost ovládací.

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 215. ISBN 978-80-7502-236-3. Též dostupné v: ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TZ). *Trestněprávní revue*. 2006 č. 10, s. 295. ISSN 1213-5313.

⁹¹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 441, 520. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁹² ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*. 2004 č. 2, s. 52. ISSN 1210-6410.

Usnesení o zastavení trestního stíhání nejvyšší státní zástupkyně jako nezákonné zrušila dle § 174a odst. 1 TR, mimojiné s tím, že dle znaleckého posudku psychologa byly rozpoznávací a ovládací schopnosti mladistvého snižené, vymizelé nikoliv.⁹³

Pokud jde o terminologii této problematiky, přikláním se k názoru Říhy⁹⁴, že též u dospělých pachatelů by se měl užívat termín „relativní přičetnost“, jelikož také dospělí pachatelé mohou být nepřičetní, ale pouze z důvodu duševní poruchy. Také termín „relativní nepřičetnost“ (či odpovědnost), kterou je třeba, jak již bylo řečeno, odlišovat od absolutní nepřičetnosti osob mladších patnácti let a přičetnosti osob starších osmnácti let, není zcela srozumitelně pojatý, jelikož navozuje dojem, že vedle období relativní přičetnosti stojí období absolutní nepřičetnosti a absolutní přičetnosti. Nadto souhlasím, že vhodnější je pracovat s pojmem „relativní trestní odpovědnost“, jelikož termín relativní nepřičetnost lze pojímat tak, že mladistvý je zásadně nepřičetný a za určitých okolností přičetný.

5.3 Vyšetření duševního stavu mladistvých

Současná právní úprava stanoví, že k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii (§ 58 odst. 1 zák. mládeže). Nynější znění je účinné od 1. 1. 2010 a je výsledkem novely, kterou přinesl zákon č. 41/2009 Sb. ve své části druhé.

Původně zákon vyžadoval k vyšetření duševního stavu mladistvého přizvat dva znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii. V praxi tento model činil potíže zejména proto, že nedostatek znalců, konkrétně specialistů na dětskou psychiatrii měl negativní dopad na včasné vypracování znaleckých posudků a délku přípravného řízení. Zmíněná novela byla tak jistě přínosem, což vyplývá též z ohlasů soudců a státních zástupců, kdy na dotaz zda *řeší současná právní úprava problém nedostatku znalců* odpovědělo 78 % soudců a 68 % státních zástupců kladně. Problémem ale stále zůstává společné šetření několika znalců,

⁹³ ZEZULOVÁ, Jana., RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005 č 7/8, s. 7. ISSN 1214-3758.

⁹⁴ ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TZ). *Trestněprávní revue*. 2006 č. 10, s. 294. ISSN 1213-5313.

vytíženost specialistů a další.⁹⁵ Soudní praxe však byla jiná, jelikož již před novelou bylo obvyklé přibírat k posouzení duševního stavu mladistvých znalce psychologie.⁹⁶ Často byli přibíráni jako znalci psychologové, kteří neměli specializaci na psychologii nezletilých.⁹⁷ Oba tyto faktory byly bezesporu impulsem pro zmíněnou novelizaci. Každopádně znalec psycholog není příslušný posuzovat, zda byl pachatel schopen rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost a ovládat své jednání. To vyplývá z rozsudku Nejvyššího soudu, uvedeného pod sbírkovým číslem Rt 29/2001, ze dne 29. 6. 2000.⁹⁸

Jelikož § 58 odst. 1 zák. mládeže pracuje s pojmem „mladistvý“, může být matoucí, zda lze posuzovat rozumovou a mravní vyspělost mladistvého (či dokonce pozorovat duševní stav ve zdravotnickém zařízení), až tehdy, pokud bylo zahájeno proti dané osobě trestní stíhání, nebo už ve fázi prověřování. Obecná úprava trestního řádu hovoří totiž jasně o obviněném (srov. § 105 odst. 1 a dále § 116 odst. 1,2 TR). Zcela souhlasím s názorem, že musí být obligatorně zahájeno trestní stíhání proti mladistvému, aby bylo možné zkoumat jeho duševní stav. Argumenty podporující tuto variantu jsou bezesporu: zařazení § 58 zák. mládeže do oddílu 7 tohoto zákona, jež má název „Dokazování“, a dále okolnost, že jde o poměrně závažný zásah do osobní svobody. Před zahájením trestního stíhání je možné vyžadovat pouze lékařské zprávy, opatřovat odborná vyjádření, úřední záznamy atd.⁹⁹

Na závěr je nutné dodat, že pro posouzení trestní odpovědnosti mladistvých se uplatňuje výhradně individuální přístup a řeší se, zda je u konkrétního mladistvého nutné vyžádání znaleckého posudku. Znalecké posudky se neopatřují plošně, ale obvykle pouze pokud jde o skutkově složité věci. V praxi se tak ustanovení § 5 odst. 1 zák. mládeže nevyužívá zejména v nižších instancích, jelikož mladiství jsou

⁹⁵ VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 29. ISBN 978-80-7338-118-9.

⁹⁶ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 40. ISBN 978-80-7400-350-9.

⁹⁷ DOUBRAVA, Lukáš. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe* [online]. 2008 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&rocnik=2008&cislo=08>

⁹⁸ Dostupné z Codexis

⁹⁹ ZEZULOVÁ, Jana., RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005 č 7/8, s. 9. ISSN 1214-3758.

většinou stíhání pro majetková provinění, kde není nutný znalecký posudek pro zkoumání jejich rozumové a mravní vyspělosti.¹⁰⁰ Vzhledem k četnosti znaleckých posudků by podle mého neměl být problém zajistit dostatek znalců s požadovanou specializací a na jejich specializaci vyžadovanou zákonem by se mělo vždy striktně trvat.

5.4 Je nedostatečná rozumová a mravní vyspělost zvláštním druhem nepřičetnosti nebo samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost?

Přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže se dostal do diskusí mezi odborníky trestního práva § 5 odst. 1 zák. mládeže. V souvislosti se zavedením relativní trestní odpovědnosti zůstává terčem názorů, zda nedostatek rozumové a mravní vyspělosti je samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost nebo jde o zvláštní typ nepřičetnosti. Zodpovědět si tuto otázku je podstatné již proto, že platný trestní zákon rozlišuje pojmy přičetnosti a věku, stejně tak učebnice trestního práva hmotného hovoří o věku a přičetnosti odděleně.¹⁰¹

První z přístupů chápe ustanovení § 5 odst. 1 zák. mládeže jako speciální důvod nepřičetnosti, jde o tzv. podmíněnou či relativní nepřičetnost. Tento názor je vymezen v komentáři k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, kde autoři komentáře odkazují na důvodovou zprávu k vládnímu návrhu tohoto zákona, která se s tímto stanoviskem též ztotožňuje. Důvodová zpráva navazuje na československý zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, který též vycházel z podmíněné přičetnosti, obdobně jako německá právní úprava, *Jugendgerichtsgesetz*.¹⁰² Dále se s tímto stanoviskem ztotožňují též Prušák, Milota, Miříčka či Solnař, což vyplývá ze starší nauky trestního práva. Argumenty podporující zmíněné stanovisko jsou následující:

- a) Duševní poruchu (dle § 123 TZ), jakožto kritérium pro nepřičetnost pachatelů (dle § 26 TZ), lze substituovat pojmem rozumové a mravní vyspělosti.

¹⁰⁰ ZEŽULOVÁ, Jana., RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005 č 7/8, s. 8-9. ISSN 1214-3758.

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*. 2004 č. 2, s. 48. ISSN 1210-6410.

¹⁰² Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0* [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

- b) Skutečnost, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví zvláštní důvod zastavení trestního stíhání nebo zprošťujícího rozsudku kvůli nedostatku rozumové a mravní vyspělosti. Aplikují se tak obecná ustanovení trestního řádu o přičetnosti (srov. § 172 odst. 1 písm. e); § 226 písm. d) TŘ)¹⁰³

S tímto přístupem však nesouhlasí všichni. Např. dle prof. Jelínka je požadavek rozumové a mravní vyspělosti samostatným znakem trestní odpovědnosti. „*Požadavek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého tvoří samostatnou podmínku trestní odpovědnosti a stojí vedle požadavku přičetnosti a věku, jedná se tedy o samostatný znak provinění.*“¹⁰⁴ Své stanovisko opírá o následující důvody:

- a) Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je lex specialis k trestnímu zákoníku, což vyplývá z § 1 odst. 3 zák. mládeže. Jestliže zákon o soudnictví ve věcech mládeže uvádí rozumovou a mravní vyspělost mladistvého jako zvláštní podmínku trestní odpovědnosti, jedná se o podmínku další, stojící vedle obecných podmínek trestní odpovědnosti, jimiž jsou věk a přičetnost.
- b) Dle § 26 TZ je znakem definujícím nepřičetnost pachatele duševní porucha. Duševní poruchu nelze zaměnit s pojmem rozumové a mravní vyspělosti. Ta je totiž výsledkem postupného vývoje a socializace jedince.
- c) V trestním řízení se nejprve zjišťuje, zda pachatel je přičetný a starší patnácti let. Až poté se zkoumá jeho rozumová a mravní vyspělost. Nebude-li pachatel přičetný, nebudeme zjišťovat, zda je rozumově a mravně vyspělý.
- d) Není důvod, aby byl stanoven speciální důvod zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby v případě nedostatku rozumové a mravní vyspělosti mladistvého. Pokud totiž jedinec není rozumově a mravně vyspělý, bude pro zastavení trestního stíhání použit obecný důvod, a to ten, že stíhaný skutek není trestným činem (§ 172 odst. 1 písm. b) TŘ).¹⁰⁵

¹⁰³ JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých: (několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). *Kriminalistika*. 2005, č. 2, s. 127-128. ISSN 1210-9150.

¹⁰⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 215. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých: (několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). *Kriminalistika*. 2005, č. 2, s. 128-129. ISSN 1210-9150.

I přes úmysl zákonodárce vyjádřený v důvodové zprávě k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže a převažující opačné názory, se osobně přikláním ke stanovisku, že rozumová a mravní vyspělost je samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost. § 123 TZ definuje duševní poruchu jako duševní poruchu vyplývající s duševní nemoci i hlubokou poruchu vědomí, mentální retardaci, těžkou asociální poruchu osobnosti nebo jinou těžkou duševní nebo sexuální odchylku. Těžko bych dokázala substituovat termín duševní poruchy za nedostatek rozumové a mravní vyspělosti, aniž by mé argumenty postrádaly logiku. Přikláním se totiž k názoru, že jde jen o pomalejší individuální vývoj. Dále mi připadá jako silný a odůvodněný argument skutečnost, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže, jakožto zákon speciální k trestnímu zákoníku, přidává další podmínku, která by neměla být nahrazována za podmínky obecné. Ačkoli můj pohled na věc je zřejmý, nesnažím se odsuzovat protichůdné názory těch, jež problemiku vidí optikou opačnou.

5.5 Věková hranice trestní odpovědnosti

Narozený jedinec postrádá schopnosti rozpoznávací a určovací, jelikož nedosáhl určitý stupeň biologické a psychosociální zralosti. Postavení takové osoby je stejné jako u osoby nepřičetné pro duševní poruchu, tudíž je vyloučena její trestní odpovědnost. Každá osoba se vyvíjí individuálně. Proto by ideálně měl být každý mladistvý, v případě spáchání trestného činu, zkoumán ohledně dosaženého vývoje svých duševních schopností. Jelikož takový postup by byl velmi náročný a jen těžko reálně proveditelný, stanoví se věková hranice trestní odpovědnosti.¹⁰⁶

Platný právní řád stanovuje věkovou hranici trestní odpovědnosti v trestním zákoníku v ustanovení § 25, který stanoví, že „*Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.*“ Dále pak v § 89 zák. mládeže, jež stanoví: „*Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné.*“ Trestní odpovědnosti však osoba nabývá až následující den po dni svých patnáctých narozenin (§ 139 TZ). Co se týká pokračování v trestném činu, trestných činů hromadných a trvajících, odpovídá pachatel pouze za ty, které spáchal po dovršení patnáctého roku věku.¹⁰⁷

¹⁰⁶ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 203. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁰⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 212. ISBN 978-80-7502-236-3.

Stanovení hranice trestní odpovědnosti ovšem bylo a je považováno za kontroverzní téma. Největší vlna diskusí probíhala v době přijímání trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.). Původně byla v nové úpravě stanovena hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. objasňuje, že k tomuto kroku se přistoupilo po proběhlé diskusi, jak v právnické veřejnosti, tak i ve společnosti. Ke stanovení hranice čtrnácti let došlo s přihlédnutím k rozvoji rozumové a mravní vyspělosti dětí v České republice. Nadto stejná hranice trestní odpovědnosti převažuje ve středoevropských státech, např. v Rakousku, Německu a po přijetí zákona č. 300/2005 Z. z. též na Slovensku. Dále se zohlednilo, že stejná hranice trestní odpovědnosti se uplatňovala na území České republiky až do roku 1950.¹⁰⁸ Trestní zákoník byl ale ještě před nabytím účinnosti novelizován zákonem č. 306/2009 Sb., čímž byla věková hranice opět navracena na patnáct let.¹⁰⁹

Věková hranice trestní odpovědnosti je však stále předmětem sporů. Analýzy Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, či policejní statistiky jasně ukazují, že situace ohledně závažnosti a počtu trestných činů páchaných mládeží se nezhoršuje. Přesto média často navozují dojem, že dnešní děti jsou generací kriminálníků a brutalita neustále stoupá.¹¹⁰ Ačkoli statisticky jasně převažuje kriminalita majetková, diskuse ohledně snížení hranice trestní odpovědnosti se čas od času „oživí“ především v případě ojedinělých zvláště brutálních trestných činů¹¹¹. Stejnou reakci si vyžádal i případ z února 2016, kdy čtrnáctiletý chlapec z Teplic, ubodal o rok mladší dívku. Tentýž mladík už dříve shodil do výtahové šachty z výšky dvaceti metrů svého vrstevníka, který pád jen zázrakem přežil.¹¹² Ohledně takto závažných případů pak vyvstávají názory, zda hranici pro nejzávažnější trestné činy neposunout. Jiní tvrdí, že takovému

¹⁰⁸ NOVOTNÝ, František. *Trestní zákoník 2010 : komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. s. 94. ISBN 978-80-7317-084-4.

¹⁰⁹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy příručky pro právní praxi. s. 567. ISBN 978-80-7400-321-9.

¹¹⁰ HAVIGEROVÁ, Jana a Veronika KRISTKOVÁ. *Snížení hranice trestní odpovědnosti* [online]. Parlamentní zpravodaj, 4. 1. 2008 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://lp.cz/2008/01/snizeni-hranice-trestni-odpovednosti/>

¹¹¹ KRATOCHVÍLOVÁ, Kateřina. *Trestní odpovědnost dětí: Věková hranice je v pořádku, problém je v praxi*. Právní rádce [online]. 2016, 8. 4. 2016 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-65239600-trestni-odpovednost-deti-vekova-hranice-je-v-poradku-problem-je-v-praxi>

¹¹² *Čtrnáctiletého chlapce podezřelého z vraždy dívky soudí kvůli napadení kamaráda* [online]. Teplice, 2016, 8. 4. 2016 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/399941-ctnactileteho-chlapce-podezreleho-z-vrazdy-divky-soudi-kvuli-napadeni-kamarada.html>

velmi mladému pachateli by měla být uložena ochranná léčba, čímž by byla zajištěna kontrola ze strany státu.

Důvody pro snížení hranice trestní odpovědnosti jsou např. tyto:

- 1) Urychluje se psychický vývoj a mladá populace dospívá dříve. Navíc věková hranice patnácti let je pouze uměle vytvořená a vzhledem k vyspělosti dnešních dětí nemá žádný smysl.
- 2) Nebezpečí recidivy je tím větší, čím je delikvent mladší a trestný čin závažnější.

Příznivcům snížení hranice svými argumenty oponuje dětský psycholog Jaroslav Šturma, který říká: „*Děti mají určitě více zážitků a zkušeností všeho druhu, zároveň se však zvyšuje rozpor mezi vyspíváním jednotlivých složek osobnosti mladého člověka. Zdaleka nelze hovořit o tom, že by děti byly dnes zralejší a odpovědnější a že by se v tomto smyslu jejich vývoj zrychlil.*“¹¹³

Osobně se ztotožňuji s názorem, že hranice patnácti let, stanovující počátek relativní trestní odpovědnosti, je zcela na místě, jelikož:

- 1) Registrovaná kriminalita mládeže má dlouhodobě klesající tendenci.
- 2) Ustanovení § 5 odst. 1 zák. mládeže by mělo zaručit, že pokud rozumová a mravní vyspělost jedince v okamžiku činu nedosahuje stupně běžného u jeho vrstevníků, nebude vyvozována jeho trestní odpovědnost. Oproti tomu v případě dětí, jež se dopouštějí těch nejzávažnějších deliktů, lze uložit ochrannou výchovu v uzavřených výchovných ústavech.¹¹⁴
- 3) Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 93 stanoví opatření, která je možné uložit mládeži, jež není trestně odpovědná.
- 4) Negativním průvodním jevem snižování trestní odpovědnosti je posunutí hranice legálního počátku sexuálního života.¹¹⁵

Obecně mám za to, že řešením kriminality mládeže není snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, nýbrž její prevence. Zásadní roli hraje nastavení celé společnosti, výchovné působení rodiny, školy apod. Větší pozornost by tak měla být věnována

¹¹³ CEVRO. *Snížení hranice trestní odpovědnosti*. CEVRO: Čtrnáctideník 8/2010 [online]. 2010, 20. 4. 2010 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/219786-cevro-dubnu-2010>

¹¹⁴ VÁLKOVÁ Helena. 15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009. *Právní rozhledy*. 2009 č. 15, s. 11. ISSN 1210-6410.

¹¹⁵ HULÁN, Petr. Deliktní způsobilost nezletilých a odpovědnost za škodu. *Právo a rodina*. 2009 č. 11, s. 8-13. ISSN 1212-866X.

především proškolení policistů, pedagogů a sociálních pracovníků.¹¹⁶ Důležité spatřuji právě v zaměření se na současný systém a na jádro samotného problému.

5.6 Zánik trestnosti mladistvých

V případě, že pachatel spáchá trestný čin či provinění (srov. § 6 odst. 1 zák. mládeže), vzniká mezi ním a státem trestněprávní vztah hmotněprávní povahy. S ním je spojeno právo a zároveň i povinnost státu pachatele potrestat a povinnost odsouzeného se uloženému trestu podrobit. Trestní zákoník stanoví tzv. důvody zániku trestní odpovědnosti. Trestní odpovědnost pachatele zanikne až po spáchání trestného činu nebo provinění, ale dříve než bylo vydáno pravomocné rozhodnutí. Jde o účinnou lítost vymezenou v § 33 TZ a promlčení trestní odpovědnosti § 34 a § 35 TZ. Oba tyto instituty jsou promítnuty též do zákona o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně jsou zakotveny v § 7 a § 8. Jedná se o speciální úpravu nezávislou na podmínkách, jež stanovuje trestní zákoník. Existují však i další případy zániku trestní odpovědnosti, jako zánik trestnosti přípravy a pokusu či za účastenství, smrt pachatele nebo milost prezidenta republiky. V rámci mé práce bych si ovšem dovolila rozebrat pouze první dva zmíněné způsoby.

Pokud nastane okolnost, která způsobuje zánik trestní odpovědnosti, znamená to jednou pro vždy zánik práva státu na potrestání daného pachatele, zaniká tak i trestněprávní vztah mezi pachatelem a státem. Na spáchaný čin se ale stále nahlíží jako na čin protiprávní, což znamená, že vůči pachateli stále můžeme vyvozovat trestněprávní důsledky jako např. odpovědnost za škodu dle občanského zákoníku. Tím se liší od okolností vylučujících protiprávnost (srov. § 28-32 TZ), kdy se od počátku nejedná o trestný čin. Důvody zániku trestní odpovědnosti označujeme za „negativní podmínky trestní odpovědnosti“, jelikož ta vzniká pouze, když tyto podmínky nenastaly.¹¹⁷

¹¹⁶ CEVRO. *Snížení hranice trestní odpovědnosti*. CEVRO: Čtrnáctideník 8/2010 [online]. 2010, 20. 4. 2010 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/219786-cevro-dubnu-2010>

¹¹⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 58-59. ISBN 978-80-7400-350-9.

Důvodová zpráva k ZSVM¹¹⁸ říká, že kvůli specifikům této věkové kategorie je nutná odlišná úprava zániku trestnosti mladistvých. Navíc stanoví podmínky pro zánik trestnosti z důvodu účinné lítosti, kdy „zaniká trestnost činu spáchaného mladistvým, jestliže mladistvý po spáchání činu svým chováním projevuje účinnou snahu po nápravě, dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, zejména nahradil způsobenou škodu nebo učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky, a trestný čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.“

Kromě důvodů, jež vymezuje důvodová zpráva, § 7 zák. mládeže určuje, u kterých trestných činů je účinná lítost jako důvod zániku trestní odpovědnosti možná. Jedná se o trestné činy, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Důležité je, že jde o trestní sazby, jež stanovuje trestní zákoník ve zvláštní části, nikoli sazby snížené dle § 31 zák. mládeže.¹¹⁹ V porovnání s obecnou úpravou obsaženou v § 33 TZ nenalezneme u mladistvých taxativní výčet trestných činů, na které se ustanovení o účinné lítosti vztahuje.

Pokud jde o následek, v případě mladistvých stačí pouhá snaha či *pokus* o dobrovolné *odstranění* nebo napravení *způsobeného následku*, kdy spolu se splněním dalších podmínek dochází k beztrestnosti daného pachatele. Navíc se nemusí jednat pouze o následek škodlivý¹²⁰ (srov. § 33 TZ), ale o jakýkoli následek.¹²¹

Dále hovoříme-li o odstranění či napravení následku (nebo již zmíněný pokus o ně), myslíme tím celý následek, náprava či odstranění jen části způsobeného následku není z hlediska účinné lítosti dostačující. Stejně tak se požaduje, aby mladistvý v tomto smyslu jednal aktivně a sám. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vytyčuje tři možnosti odstranění nebo nápravy způsobeného následku. Jsou jimi:

¹¹⁸ Poslanecká sněmovna. *Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0* [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0> dostupné taktéž v: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 60. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 353. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹²⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 61. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹²¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 353. ISBN 978-80-7502-236-3.

- a) náhrada způsobené škody,
- b) učinění opatření potřebných k její náhradě, nebo
- c) pokus jinak odčinit způsobené následky.

Jak můžeme vidět, dle dikce § 7 písm. a) zák. mládeže tedy k nápravě následku stačí peněžitá náhrada způsobené škody či učinění opatření potřebných k její náhradě, což je opět rozdíl od obecné úpravy obsažené v trestním zákoníku, kdy tyto k nápravě následku samy o sobě nepovedou.

Mezi podmínky účinné lítosti patří bezesporu dobrovolnost jednání mladistvého ohledně odstranění i napravení způsobeného následku. Komentář k ZSVM říká, že „*mladistvý jedná dobrovolně, jestliže podmínky účinné lítosti plní z vlastní vůle, u úmyslných provinění založené na vědomí možnosti uskutečnit trestnou činnost.*“ Pohnutka, která mladistvého vede k takovému jednání je irelevantní, pokud tak nejedná na základě již prozrazeného provinění, anebo pod nátlakem způsobeným bezprostředně hrozícím nebo probíhajícím trestním stíháním.

Dalším předpokladem stanoveným v § 7 písm. b) zák. mládeže je účinná snaha po nápravě projevená samotným pachatelem. Ta spočívá nejen v uvědomění si svého provinění, ale i ve změně způsobu života tak, aby se takovému jednání do budoucna předešlo (např. vzdání se požívání drog, alkoholu atp.).

Konečně poslední podmínkou zakotvenou v § 7 písm. c) zák. mládeže je požadavek, aby spáchaný čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost, čímž se zohledňuje ochrana soukromého zájmu poškozeného i ochrana veřejného celospolečenského zájmu. V případě, že vzniklý následek nelze zcela odstranit, ať už pouze ve vztahu k poškozenému či ke společnosti jako takové, podmínka není splněna a k zániku trestnosti nedojde.¹²²

Druhý způsob zániku trestní odpovědnosti mladistvých, kterým se budu zabývat je promlčení trestního stíhání. Promlčení je považováno za institut hmotněprávní, jelikož důvodem pro promlčení jsou především následující skutečnosti: a) uplynutím času slábne potřeba trestněprávně reagovat na trestný čin, b) opožděné potrestání neplní účel, c) stejně tak trest plní svůj účel, pokud následuje co nejdříve po spáchání činu.

¹²² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 58-59. ISBN 978-80-7400-350-9.

Trestnost daného provinění zaniká uplynutím doby stanovené zákonem.¹²³ Ta činí dle § 8 zák. mládeže:

- a) deset let, jde-li o provinění, na které trestní zákoník stanoví výjimečný trest,
- b) pět let, činí-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,
- c) tři léta u ostatních provinění.

Mluvíme-li o délce promlčecích lhůt, je nutné si uvědomit, že jsou stanoveny dle závažnosti daného provinění. Tu určujeme podle trestu odnětí svobody, který za spáchané provinění lze uložit. Vychází se přitom ze základních trestních sazeb, jež udává trestní zákoník ve zvláštní části, nikoli z modifikovaných sazeb dle § 31 zák. mládeže.¹²⁴

S ohledem na kratší promlčecí lhůty v porovnání s dopělými pachateli bych zmínila nálezn Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1995 (sp. zn. IV. ÚS 173/94)¹²⁵. Stěžovatel namítal mimo jiné, že jeho záležitost nebyla projednána v přiměřené lhůtě. Za tu dle něj nelze považovat dobu 4 let, navíc v období stěžovatelova dospívání (od 16 do 20 let). Ústavní soud deklaroval, že orgány činné v trestním řízení odepřely stěžovateli právo na spravedlivý proces, přičemž nedostatek přiměřené lhůty byl spatřován především také ve skutečnosti, že trestní řízení bylo vedeno v době stěžovatelova dospívání. Z výše uvedeného vyplývá, že *provinění spáchané mladistvým by mělo být řešeno co nejdříve, o to rychleji v případě, pokud se mladistvý nachází v období dospívání*. Nadto v tomto konkrétním případě se nejednalo o složitou záležitost.

§ 8 odst. 2 zák. mládeže odkazuje ohledně počátku, stavení a přerušování promlčecí doby na trestní zákoník. Od kterého okamžiku začíná promlčecí doba plynout, uvádí § 34 odst. 2 TZ: „*u trestných činů, u nichž je znakem účinek anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání; účastníkovi od ukončení činu hlavního pachatele.*“ Stavení promlčecí doby upravuje odst. 3 písm. a)-h) téhož paragrafu. Stavení promlčení nastává, pokud se vyskytne nějaká překážka, po kterou promlčení neběží. Doba plynoucí při stavení promlčení se do promlčecí doby nezapočítává, přičemž jakmile překážka odpadne,

¹²³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 355. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹²⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 356. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹²⁵ Dostupné z Codexis

promlčecí doba pokračuje dál. A konečně přerušení promlčecí doby, je situace, kdy začne běžet promlčecí doba nová, od počátku. Promlčecí doba, která uběhla do té doby, ztrácí význam.¹²⁶ Důvody, z jakých nastává přerušení promlčecí doby, vymezuje § 34 odst. 4 písm. a)-b) TZ.

Speciální úprava ZSVM vylučuje promlčení trestního stíhání ohledně provinění, u kterých to stanovuje trestní zákoník (§ 8 odst. 3 zák. mládeže). Ten upravuje vyloučení z promlčení v § 35. Jedná se o ty nejzávažnější trestné činy jako např. vlastizrada, rozvracení republiky nebo většina trestných činů, jež tvoří obsah hlavy třinácté TZ.

Úprava podle mého skutečně dobře pokrývá specifika mladistvých pachatelů, bere v potaz jejich věk a vývoj. V případě účinné lítosti vnímám úpravu nastavenou tak, aby došlo k nápravě a změně chování mladistvého pachatele a jeho nahlížení na protizákonné jednání. U promlčení trestního stíhání jsou pozitivní kratší promlčecí lhůty, jelikož období dospívání není obdobím trvajícím dlouhou dobu.

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 357. ISBN 978-80-7502-236-3.

6. Opatření ukládaná mladistvým

6.1 Systém a účel opatření ukládaných mladistvým

Trestní právo mladistvých je ovládáno zásadou monismu trestněprávních sankcí. Jedná se o systém, kde se nedělí trestněprávní sankce na tresty a opatření, jak je tomu v případě ukládání trestů dospělým, nýbrž pracujeme pouze s označením opatření.¹²⁷

Systém opatření upravuje ZSVM v hlavě II., dílu třetím a člení se na tři druhy:

- 1) výchovná opatření
- 2) ochranná opatření
- 3) trestní opatření.

Hovoříme-li o zákonem stanoveném pořadí opatření, již ze zásady zakotvené v § 3 odst. 2 zák. mládeže vyplývá, že trestní opatření by měla být použita jako prostředek ultima ratio: „*trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.*“ Nejprve by se měla v praxi užít opatření výchovná, až pokud v daném případě nedostačují, přistoupí se k ochranným či trestním opatřením¹²⁸. Za důležitou považuji skutečnost, že opatření umožňují reagovat nejen na trestnou činnost mladistvých, ale i dětí mladších patnácti let (srov. § 93 zák. mládeže).

Filosofií zákona o soudnictví ve věcech mládeže je především motivační působení na mladistvého, snaha o snížení rizika pokračování v kriminální kariéře, znemožnění opětovně spáchat provinění a ochrana společnosti před recidivou a dalšími nežádoucími vlivy. V systému opatření se tak snoubí prvky výchovné i léčebné.¹²⁹

Účel opatření vyplývá z úvodního ustanovení zmíněného třetího dílu, čili z § 9 odst. 1 zák. mládeže: „*Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově*

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 479. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹²⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 481. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹²⁹ ŽATECKÁ, Eva., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 28. ISBN 978-80-7478-848-2.

a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění.“ Jednotlivé druhy opatření disponují svou specifickou funkcí, prostřednictvím které zajišťují dosažení jak zmíněného účelu opatření stanoveného v § 9 odst. 1, tak i účelu samotného ZSVM zakotveného v § 1 odst. 2.¹³⁰ Zároveň § 3 odst. 1 zák. mládeže uvádí, že *„sankce a způsob jejich ukládání má směřovat především k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům.“* Zejména, nikoli však pouze v tomto ustanovení spatřuji koncepci restorativní justice, již jsem se věnovala v úvodních kapitolách. V § 3 odst. 3 je vyjádřena zásada individualizace použitých sankcí, spočívající v tom, že je při ukládání opatření třeba přihlížet *„k osobnosti toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být přiměřené povaze a závažnosti spáchaného činu.“* Rovněž v případě ukládání opatření tak vstupuje do popředí ohled na osobu mladistvého.

Individuálně preventivní účel tak provází celý systém opatření včetně dalších ustanovení, která stanoví i další obecné principy trestního soudnictví ve věcech mládeže. Úmysl zákonodárce spočívá v odlišení trestního práva mládeže od trestního práva dospělých. Za cíl má hlavně nápravu a výchovu dospívajícího delikventa, či zabránění budoucího páchání trestné činnosti. Otázkou ovšem zůstává, zda „inflation“ cílů v takovém rozsahu přispívá k přehlednosti právní úpravy a nemůže být ke škodě věci.¹³¹

6.2 Výchovná opatření

Výchovná opatření jsou specifickou skupinou sankcí, kterými lze reagovat na protiprávní činy mládeže.¹³² Měly by vést především k usměrnění života mladistvého,

¹³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 480. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹³¹ VANDUCHOVÁ, Marie. K ukládání sankcí podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. s. 22 In.: ŠPUNDOVÁ, Jitka., ed. *Problémy trestního postihu mladistvých. Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, Sborník. Kolektiv autorů. 1. vydání, Olomouc 2003. ISBN 80-244-0793-0.

¹³² HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní institutů. s. 29. ISBN 978-80-7400-450-6.

k odstranění negativních faktorů z jeho života a napomáhat jeho výchově (srov. § 15 odst. 4 zák. mládeže).

Výchovnými opatřeními jsou (srov. § 15 odst. 2 zák. mládeže):

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení a
- e) napomenutí s výstrahou.

Mohou být ukládána jak samostatně, tak i v kombinaci s ostatními druhy opatření, či s odklony s intervencí. Rovněž *„je možné mladistvému, proti němuž se řízení vede, uložit výchovná opatření s jeho souhlasem již v průběhu tohoto řízení před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého“* (srov. § 10 odst. 2 zák. mládeže). Toto ustanovení tak umožňuje rychle výchovně reagovat na spáchané provinění, čímž se lze vyvarovat dalšímu trestnímu řízení. Problém ohledně souhlasu s uložením výchovného opatření je, že jej mladistvý může dát, ačkoli není vinen. Důvodem může být jeho snaha o rychlé či mírné vyřízení věci.¹³³ Těžko říct, zda se výše zmíněné ustanovení navíc nedostává do kolize se zásadou presumpce nevinny, zakotvené jak na ústavněprávní úrovni v čl. 40 odst. 2 Listiny, tak v trestním řádu v § 2 odst. 2. Dle mého názoru by na jedné straně toto tvrzení měla vyvrátit skutečnost, že je dán mladistvým souhlas. Nicméně vzhledem k tomu, že se jedinec nachází v období dospívání, nemusí si ještě zcela umět utřídit své myšlenky, což se může projevit v následném rozhodování. Navíc může být ovlivněn i názory osob, v jejichž společnosti se pohybuje.

Souhlas musí mladistvý udělit osobně, nelze jej nahradit souhlasem zákonného zástupce ani obhájce mladistvého.¹³⁴ Mladistvý svůj souhlas může kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení odvolat. Taktéž v případě, že se jeví úplné nebo včasné plnění výchovného opatření pro mladistvého nemožné, nebo je na něm nelze spravedlivě požadovat, soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce nařízené výchovné opatření změni nebo zruší (srov. § 15 odst. 3, 5 zák. mládeže).

¹³³ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. s. 29-30. ISBN 978-80-7400-450-6.

¹³⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 159. ISBN 978-80-7400-350-9.

Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu tří let, pokud jsou ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření. Zároveň je lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření (srov. § 15 odst. 1 zák. mládeže).

Ze statistik soudní praxe lze vyvodit, že výchovná opatření jsou ukládána jen ve velmi málo případech. Soudy pro mládež oproti zákonu o soudnictví ve věcech mládeže evidentně nepokládají výchovná opatření za tak významná. Minimálně jsou využívána zejména opatření, která nemají oporu v trestním zákoníku jako např. probační program. V plné míře nejsou využívány ani probační prvky. Soudy pro mládež totiž ukládají např. dohled probačního úředníka nikoli vedle jiných trestních opatření, nýbrž v klasické podobě při podmíněném odsouzení nebo podmíněném upuštění od uložení trestního opatření. Ačkoli zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve srovnání s trestním zákoníkem poskytuje více možností výchovného působení na pachatele, v praxi k jejich hojnému užití bohužel nedochází. K řešení dané situace by měly přispět zejména soudy pro mládež svým přístupem, zvýšení nabídky probačních programů, či zvýšení počtu pracovníků Probační a mediační služby.¹³⁵

6.2.1 Dohled probačního úředníka

Ze zákonem nabízených výchovných opatření je nejčastěji ukládán dohled probačního úředníka.¹³⁶ ZSVM zakotvuje speciální úpravu dohledu probačního úředníka ve vztahu k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu, která se užije též v případech souvisejících s podmíněným odsouzením k trestnímu opatření odnětí svobody a s podmíněným propuštěním z výkonu nepodmíněného odnětí svobody.¹³⁷

Dohled probačního úředníka má především zajistit převýchovu mladistvých delikventů a působit na ně pozitivně v tom smyslu, aby vedli řádný život, eliminovali ze svého života negativní faktory vedoucí je k páčání trestné činnosti a byla usnadněna

¹³⁵ ŠČERBA, Filip, Bronislava COUFALOVÁ a Milana HRUŠÁKOVÁ. Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu. *Trestněprávní revue*. 2015 č. 2, s. 33-37. ISSN 1213-5313.

¹³⁶ ŠČERBA, Filip, Bronislava COUFALOVÁ a Milana HRUŠÁKOVÁ. Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu. *Trestněprávní revue*. 2015 č. 2, s. 36. ISSN 1213-5313.

¹³⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 169. ISBN 978-80-7400-350-9.

jejich resocializace. Dohled prováděný nad mladistvými nemůže spočívat pouze ve sledování toho, zda dodržují stanovené podmínky. Probační úředník se musí aktivně podílet na vedení života mladistvého v souladu se zákonem, případně být nápomocen při řešení problémů vyplývajících z jeho životní situace.¹³⁸

V případě uložení dohledu probačního úředníka je mladistvý povinen dle § 16 odst. 3 zák. mládeže:

- a) *spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu,*
- b) *dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédně k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije,*
- c) *informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,*
- d) *nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.*

Z výše zmíněného zákonného ustanovení mi nezbývá než vyvodit, že toto výchovné opatření výrazně omezuje soukromí mladistvého. Právě dostát povinnosti dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách jím stanovených by mohlo reálně činit potíže, především kvůli finanční závislosti mladistvých na jiných osobách, či kvůli vzdálenosti, kterou musí mladistvý absolvovat ze svého bydliště do příslušného střediska Probační a mediační služby. Eliminovat vznik této nežádoucí situace by měl probační úředník tím, že stanoví lhůty s ohledem na možnosti mladistvého. Náročnost práce probačních úředníků ve věcech mladistvých je proto v porovnání s dospělými zvýšená. Probační a mediační služba se navíc potýká s personálními nedostatky. Hrozí tak omezení výkonu jejich dohledu pouze na dohled formální, což je u mladistvých i vzhledem k účelu ZSVM nevídané.¹³⁹

Výkon dohledu probačního úředníka upravuje § 80 zák. mládeže. Probační úředník nejméně jednou za šest měsíců zpracuje zprávu, ve které informuje předsedu

¹³⁸ SOTOLÁŘ, Alexander. K povaze probačního dohledu nad mladistvými provinilci. *Trestněprávní revue*. 2005 č. 11, s. 304-306. ISSN 1213-5313.

¹³⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. s. 35-36. ISBN 978-80-7400-450-6.

senátu (v přípravném řízení státního zástupce), o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým, o poměrech mladistvého a o plnění uložených výchovných opatření. V případě porušení podmínek dohledu musí probační úředník bezodkladně informovat předsedu senátu (v přípravném řízení státního zástupce). Pokud se jedná o méně závažné porušení, probační úředník může mladistvému udělit pouze výstrahu.

6.2.2 Probační program

Probační programy lze považovat za nejvýznamnější výchovná opatření.¹⁴⁰ Dle § 17 odst. 1 zák. mládeže „*probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.*“

Považuji za vhodné upozornit na § 18 odst. 1 zák. mládeže, což je ustanovení týkající se dalšího výchovného opatření – výchovných povinností. Těmi se budu zabývat dále. Pod písm. g) jmenovaného ustanovení je stanoven program sociálního výcviku, psychologické poradenství, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program. Ačkoli je zřejmé, že se jedná o programy stejného typu, není možné je zaměňovat s programy vyjádřenými v ustanovení § 17 odst. 1 zák. mládeže. Rozdíl spočívá v tom, že výkon a ukládání probačních programů vyžaduje specifický režim. Navíc probační programy schvaluje ministr spravedlnosti a zapisují se do zvláštního seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR.¹⁴¹

Akreditaci, čili oprávnění k realizaci probačního programu uděluje ministr spravedlnosti. Kritériem pro její udělení je, že daný program musí splňovat Standardy kvality probačních a resocializačních programů pro mladistvé delikventy. Akreditace se

¹⁴⁰ ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. s. 5. ISBN 978-80-7338-114-1.

¹⁴¹ SOTOLÁŘ, Alexander. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2006 č. 7, s. 189-199. ISSN 1213-5313.

uděluje na dobu dvou let. V současné době je akreditovaných sedm probačních programů.¹⁴²

Probační program může být prováděn ambulantně, v tom případě nedochází k výraznému zásahu do běžného života mladistvého. Druhou variantou jsou programy ústavního typu, tam už dochází ke značnému omezení života mladistvého, zejména pokud jde o svobodu pohybu.¹⁴³

Mladistvému může být uložena povinnost podrobit se probačnímu programu za splnění podmínek vymezených v § 17 odst. 2 zák. mládeže:

- a) probační program je vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti
- b) mladistvému je poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu
- c) mladistvý souhlasí se svou účastí na něm.

Právě udělení souhlasu mladistvého je obzvláště důležité. Souhlas představuje jakousi „pojistku“ toho, že mladistvý je pozitivně namotivován řešit své problémy. Nutit jej k účasti na probačním programu by mohlo oproti tomu přinést opačné důsledky, čili mohlo by to vést k dalšímu kriminogennímu jednání.¹⁴⁴

Z odpovědí respondentů – klientů, účastnících se probačních programů vyplývá, že negativní postoj k těmto programům je spíše výjimečný. Naopak jejich přístup je povětšinou vstřícný. Častějším případem však zůstává nedokončení programu ze strany klienta. Problémem je především nedostatek motivace změnit vlastní chování či dodržovat program. Svůj vliv hraje bezesporu i absence podpory ze strany rodiny či blízkého okolí mladistvého. Ze statistik též plyne, že v líčení před soudem mladistvý

¹⁴² V akreditačním řízení se postupuje podle Metodiky procesu udělování akreditací pro probační programy. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Rozvoj probačních a resocializačních programů pro mladistvé delikventy: Dotační řízení Ministerstva spravedlnosti ČR na rok 2019* [online]. [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/dotace-v-oblasti-trestni-politiky?clanek=rozvoj-probacnich-a-resocializacnich-programu-pro-mladistve-delikventy>

¹⁴³ ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. s. 6. ISBN 978-80-7338-114-1.

¹⁴⁴ SOTOLÁŘ Alexander., K probačním programům v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2006 č. 12, s. 376. ISSN 1213-5313. Dostupné také v: HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. s. 31. ISBN 978-80-7400-450-6.

projeví zájem o probační program, ale z důvodu dobrovolnosti k jeho dokončení či reálné účasti na něm nedojde.¹⁴⁵

Dohled nad výkonem probačního programu vykonává probační úředník pověřený soudem pro mládež (státním zástupcem v přípravném řízení). Probační úředník informuje bezodkladně soud pro mládež nebo státního zástupce o skončení výkonu probačního programu. Stejně tak informuje, pokud mladistvý neplní probační program. Pokud jde o méně závažné porušení, může mladistvému udělit výstrahu (srov. § 17 odst. 4,5 zák. mládeže).

6.2.3 Výchovné povinnosti a výchovná omezení

Výchovné povinnosti a výchovná omezení patří mezi další výchovná opatření a jsou upraveny v § 18 a § 19 zák. mládeže. Jedná se o demonstrativní, čili příkladný výčet povinností a omezení. Mohou tak být uloženy povinnosti či opatření v zákoně výslovně neuvedené. Výchovné povinnosti příkazují jejich adresátovi, aby aktivně jednal, kdežto výchovná omezení stanovují povinnost se určitého jednání zdržet. Určitým způsobem tedy zasahují do soukromí, práv a svobody mladistvého. Jejich cílem je především eliminovat negativní vlivy z pachatelova života, usměrnění jeho chování atd.¹⁴⁶

Ustanovení § 18 odst. 1 zák. mládeže stanoví, že lze mladistvému uložit výchovnou povinnost, aby zejména:

- a) *bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu* – Jelikož jeden ze základních faktorů ovlivňujících chování mladistvého je působení jeho rodiny, klade se důraz na zkvalitnění nebo obnovení sociálního zázemí mladistvého. Před uložením této povinnosti by měly být poměry v rodině vždy náležitě zjištěny.
- b) *jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona* – Musí se jednat jednak o částku, která je součástí

¹⁴⁵ ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. s. 94,117. ISBN 978-80-7338-114-1.

¹⁴⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 486. ISBN 978-80-7502-236-3.

majetku mladistvého a taktéž o částku, se kterou může mladistvý sám nakládat.

- c) *vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu* – Mělo by se jednat o činnost směřující k uspokojení nějakého veřejného zájmu. Příkladem je zejména úklid komunikací či veřejných budov. Danou činnost musí mladistvý vykonávat bezplatně.
- d) *usiloval o vyrovnání s poškozeným*
- e) *nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění* – Je nutné odlišovat tuto povinnost od povinnosti nahradit škodu v rámci adhezního řízení (§ 228 TŘ). Smyslem adhezního řízení je totiž hlavně zjistit výši škody a toho, kdo je za ni odpovědný. Výrok dle § 228 TŘ je navíc exekučním titulem. Kdežto náhrada škody ve smyslu výchovného opatření má pozitivně ovlivnit chování mladistvého, směřovat ho k nápravě situace způsobené spáchaným proviněním tím, že odčiní jeho následky.
- f) *podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku* – Tato výchovná povinnost je fakticky alternativou pro ochranné léčení (§ 99 TZ), řídící se právním režimem trestního zákoníku. Za výhodu oproti ochrannému léčení je někdy považována skutečnost, že v případě výchovné povinnosti lze více ve prospěch mladistvého terapii individualizovat. Nadto z neplnění této výchovné povinnosti lze vyvodit trestněprávní důsledky, což u ochranných opatření nelze.
- g) *Podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem* – Zde si nelze nevšimnout podobnosti s probačními programy (§ 17 odst. 1 zák. mládeže). Jak jsem již zmínila u problematiky probačních programů, rozdíl spočívá 1) v tom, že probační programy schvaluje ministr spravedlnosti a zapisují se do zvláštního seznamu probačních programů, 2) pro uložení probačního programu se vyžaduje souhlas mladistvého.

Výchovná omezení na rozdíl od výchovných povinností určité konání zakazují. V § 19 odst 1 zák. mládeže je demonstrativně stanoveno, aby mladistvý zejména:

- a) *nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí* – Často jde o různé noční kluby, herny, sportovní utkání atd. (úzce propojeno s písm. c)
- b) *nestýkal se s určitými osobami* – Jde o osoby mající na mladistvého negativní vliv především ve smyslu nabádání k páčání trestné činnosti. V rámci tohoto omezení ale není možné zakázat styk se zákonnými zástupci.
- c) *nezdržoval se na určitém místě*
- d) *nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění* – Cílem je zabránit mladistvému opakování trestné činnosti. Jedná se většinou o střelné zbraně, předměty sloužící pro výrobu drog atp.
- e) *neužíval návykové látky*
- f) *neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích* – Obě nyní zmíněná výchovná omezení však nemohou být efektivní bez zájmu mladistvého se od závislosti oprostit. V případě již vytvořené závislosti se doporučuje paralelně s tímto zákazem stanovit léčbu.
- g) *neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu*
- h) *neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání* – Obě závěrečná výchovná omezení mají kontrolní význam, v samotných změnách mladistvému nesmí zabraňovat.¹⁴⁷

6.2.4 Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou (§ 20 zák. mládeže), uzavírá skupinu výchovných opatření obsažených v díle čtvrtém ZSVM. Z ustanovení § 20 odst. 1 zák. mládeže vyplývá, že napomenutím s výstrahou soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) mladistvému za přítomnosti jeho zákonného zástupce či opatrovníka důrazně vytkne protiprávnost jeho činu s upozorněním na konkrétní důsledky mu hrozící v případě opakování protiprávního jednání.

¹⁴⁷ SOTOLÁŘ, Alexander. Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2007 č.12, s. 341-352. ISSN 1213-5313.

Zdá-li se to v konkrétním případě a vzhledem k osobnosti mladistvého vhodné, lze zintenzivnit výchovný účinek napomenutí s výstrahou přenecháním postihu mladistvého jeho zákonnému zástupci, opatrovníku, škole nebo výchovnému zařízení, ve kterém žije.¹⁴⁸ V tomto případě musí nejprve soud pro mládež vyžádat stanovisko subjektu, jež má mladistvého postihnout. Následně jsou zákonný zástupce, opatrovník, škola nebo výchovné zařízení, jež postihnutí provedli, povinni o výsledku soud pro mládež informovat (srov. § 20 odst. 2 zák. mládeže).

Zákon přesně nevymezuje, v jakých případech lze mladistvému napomenutí s výstrahou uložit. Teoreticky lze toto výchovné opatření užít ve všech trestních věcech mladistvých. Vzhledem k jeho charakteristice je však vhodné jej ukládat zejména u méně závažných provinění mladistvým, kteří dosud neměli problémy se zákonem a vedou řádný život.¹⁴⁹ Zmíněné tvrzení dle mého podporuje i skutečnost, jež je obsahem § 20 odst. 3 zák. mládeže – pokud je vůči mladistvému užito napomenutí s výstrahou jako samostatné opatření, nastává jeho udělením fikce neodsouzení.

Napomenutí s výstrahou lze uložit již v průběhu řízení, stejně jako všechna výchovná opatření (srov. § 15 odst. 3 zák. mládeže). Jelikož k takovému uložení je třeba souhlasu mladistvého, který může svůj souhlas kdykoli do pravomocného skončení věci odvolat, zůstává tak otázkou, do jaké míry je uložení tohoto opatření v průběhu řízení účinné.¹⁵⁰

6.3 Ochranná opatření

Dalším typem opatření ukládaných mladistvým jsou opatření ochranná. Mezi ochranná opatření ukládaná mladistvým patří:

- ochranné léčení
- zabezpečovací detence
- zabránění věci
- zabránění části majetku a

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 488. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹⁴⁹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 206. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁵⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 206. ISBN 978-80-7400-350-9.

- ochranná výchova.

Účel ochranných opatření je vymezen stejně jako jejich výčet v § 21 odst. 1 zák. mládeže. „*Účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.*“ Pokud jde o jejich účel, vztahuje se na ně i § 9 zák. mládeže stanovující účel opatření obecně. Ochranná opatření by měla působit především preventivně, prvořadá je tudíž jejich složka terapeutická, zabezpečovací, sociální a výchovná. Dále by měla působit tak, aby bylo zabráněno recidivě pachatele. Nakonec jejich účelem je i léčit a izolovat ty mladistvé, kteří jsou nepřičetní či změšeně přičetní, nebo spáchali provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou/pod vlivem návykové látky/v souvislosti se zneužíváním návykové látky.

Komentář navíc zmiňuje, že při ukládání ochranných opatření se zohledňuje nikoli povaha a závažnost spáchaného provinění, nýbrž potřeba léčení, výchovy a izolace.¹⁵¹ Tomu nasvědčuje i skutečnost, že soud předem přesně nestanoví dobu, na jakou je ochranné opatření uloženo (srov. § 99 odst. 6 TZ; § 100 odst. 5 TZ; § 22 odst. 2 zák. mládeže).

Jelikož všechny druhy ochranných opatření vyjma ochranné výchovy zakotvuje obecná úprava trestního zákoníku, budu se v mé práci zabývat pouze ochrannou výchovou vymezenou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.

6.3.1 Ochranná výchova a výkon ochranné výchovy

Ochranná výchova je jediným ochranným opatřením, jež upravuje ZSVM a lze je tak uplatnit výlučně na mladistvé. Zákon dává přednost uložení výchovných opatření před ochranou výchovou, čili platí subsidiarita ochranné výchovy vůči těmto opatřením (srov. § 22 odst. 1 písm. c) zák. mládeže). Uložení ochranné výchovy spočívá v „*odnětí nezletilce z výchovy rodičů a jeho zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším*

¹⁵¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 213. ISBN 978-80-7400-350-9.

režimem.“¹⁵² K uložení ochranné výchovy soud pro mládež přistoupí, pokud (srov. § 22 odst. 1 zák. mládeže) alternativně:

- a) *o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,*
- b) *dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*
- c) *prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy.*

Statistické údaje Ministerstva spravedlnosti vykazují, že uložení ochranné výchovy mladistvým není příliš časté a má spíše klesající tendenci.¹⁵³

Pokud jde o trvání ochranné výchovy, doba na, na kterou je ochranná výchova uložena se předem nestanoví. V tomto směru je stěžejní dosažení účelu ochranné výchovy. Přesto zákon stanoví restriktivní „mantinel“, a to je věk. Ochranná výchova může být nařízena jen do osmnáctého roku mladistvého. Trvat by měla též nejdéle do osmnáctého roku, lze ji ovšem prodloužit až do roku devatenáctého, pokud to zájem mladistvého vyžaduje.¹⁵⁴

Nyní bych se zaměřila na samotnou procesní stránku ochranné výchovy, na její výkon. Výkon ochranné výchovy zakotvuje ZSVM v § 82 a dále jej upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (dále jen „VýUsV“). Zákon v úvodních ustanoveních stanovuje povinnost zajišťovat výchovu a vzdělávání s odkazem na ústavní principy a mezinárodní smlouvy. Dále zdůrazňuje potřebu zacházet s dítětem s ohledem na jeho věk tak, aby byl zajištěn jeho duševní rozvoj a budována sebedůvěra a rozvoj osobnosti jako takové (srov. § 1 odst. 1 VýUsV).

¹⁵² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 236-238. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁵³ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. s. 38. ISBN 978-80-7400-450-6.

¹⁵⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 240. ISBN 978-80-7400-350-9.

Hned v úvodu Hlavy druhé daného zákona jsou vymezena školská zařízení spadající do resortu Ministerstva školství.¹⁵⁵ § 2 odst 1 VýUsV stanoví tato čtyři výchovná zařízení:

- 1) diagnostický ústav,
- 2) dětský domov,
- 3) dětský domov se školou,
- 4) výchovný ústav.

Většinou výkon ochranné výchovy začíná v diagnostickém ústavu. Ten zpracuje souhrnnou diagnostickou zprávu, která je výsledkem diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, tvořících komplexní vyšetření mladistvého. Na základě zdravotního stavu dítěte, onoho vyšetření a s ohledem na volná místa v jednotlivých zařízeních, diagnostický ústav dále nezletilé rozmisťuje do dětských domovů se školou či výchovných ústavů. Nezletilý zpravidla nestráví v diagnostickém ústavu delší dobu než osm týdnů (srov. § 5 VýUsV).

Jelikož v diagnostických ústavech se nacházejí jedinci s různými sociálními situacemi, není v silách těchto ústavů se do hloubky zaměřit individuálně na každého jedince. Hlavní příčinou je, že se rodinná i sociální situace každého různí a okolnosti, které k ní vedly, mají dalekosáhlé kořeny. Diagnostické ústavy proto představují ochranné prostředí. Ombudsman tak ve své zprávě doporučuje zaměřit se na prevenci, nastavení společnosti a původ samotných problémů.¹⁵⁶

Pro ujasnění dané problematiky považují za vhodné vymezit pojmy ústavní a ochranná výchova, jelikož tyto pojmy přinášejí v praxi dodnes problémy. Poukázala bych na judikaturu Ústavního soudu, který ve svém nálezu zn. Pl. ÚS 31/96 z roku 1997 dovedl, „že ústavní výchova na rozdíl od ochranných opatření je institutem rodinného práva... je tedy třeba mít na zřeteli odlišný charakter právního institutu ústavní výchovy oproti institutu ochranné výchovy. Ústavní výchova představuje výchovné opatření, které má vytvořit co nejpříznivější podmínky pro výchovu nezletilého dítěte a je především výchovným, nikoliv represivním opatřením. Je také v mnoha případech

¹⁵⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 239,676. ISBN 978-80-7400-350-9.

¹⁵⁶ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Zpráva ze systematických návštěv“ DIAGNOSTICKÉ ÚSTAVY* [online]. 2013, s. 35-36 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2013/NZ-26_2012-diagnosticke-ustavy.pdf

nařizována tehdy, když se výchovu dítěte nepodařilo zajistit jinou individuální péčí, například i v situaci vyvolané faktickou absencí vhodné osoby, která by mohla výchovu zajistit. Ústavní výchovu tedy nelze chápat jako formu sankce nebo povinnosti dítěti uložené... Na ústavní výchovu je proto třeba nahlížet jako na krajní případ řešení řádně nezajištěné výchovy dítěte tak, jak to má na mysli Úmluva o právech dítěte.“ I přes jasný účel ochranné výchovy § 22 zák. mládeže až do roku 2005 stanovil, že soud uloží mladistvému ochrannou výchovu, pokud uložení ústavní výchovy dle zákona o rodině nedostačuje.

Ústavní výchova je zcela institutem civilněprávním, jež má být ukládán v případě absence rodinného prostředí. Oproti tomu ochranná výchova je opatření trestněprávní, které má být ukládáno osouzeným mladistvým pachatelům za spáchané provinění. Účelem kromě převýchovy je též zajistit ochranu společnosti před mladistvými, jež se vyznačují závadným chováním.

V praxi však stále dochází k „zaměňování“ těchto institutů, často s poukazem na skutečnost, že ústavní výchova je s ohledem na zájmy a ochranu dítěte vhodnější. Nutno říci, že zmíněné tvrzení je pouze výsledkem pohodlnosti soudců a státních zástupců, jelikož civilní řízení vykazuje výrazně menší náročnost z procesního hlediska.¹⁵⁷

Další problém vázající se k tomuto ochrannému opatření je ztížená možnost znovuzачlenění nezletilých do společnosti, které znesnadňuje koncentrace nezletilců trpících vážnými výchovnými problémy na jednom místě.

Dle § 14 odst. 2 VyUsV se zřizují odděleně výchovné ústavy pro děti s uloženou ochrannou výchovou a nařízenou ústavní výchovou, případně lze zřídit v rámci výchovného ústavu oddělené výchovné skupiny. Tím by bezpochyby měl být eliminován přenos negativního kriminálního chování. Navzdory podle mého názoru dobře stanovené právní úpravě, je však v praxi často uložena ústavní výchova nezletilcům, vykazujícím výrazné poruchy chování a oproti tomu ochranná výchova mladistvému provinilci bez závažných behaviorálních poruch.¹⁵⁸

Osobně si myslím, že v případě, kdy je nutná pomoc některého z výchovných zařízení, nezastupitelnou roli a vliv vykonávají zaměstnanci těchto zařízení. Dále bych

¹⁵⁷ KŘÍSTEK, Adam. *Prodloužení ústavní výchovy* [online]. 13. 1. 2015 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prodlouzeni-ustavni-vychovy-96533.html>

¹⁵⁸ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. s. 37-38. ISBN 978-80-7400-450-6.

východisko viděla v důsledném zkoumání a následném „roztřídění“ jednotlivých nezletilců, abychom se vyvarovali kriminální nákaze. V současné právní úpravě problém neshledávám, problém spočívá dle mého v její aplikaci, čili v praxi.

6.4 Trestní opatření

Posledním typem opatření ukládaných mladistvým jsou trestní opatření. ZSVM je zakotvuje v dílu šestém, kde § 24 odst. 1 taxativně stanoví následující opatření:

- a) *obecně prospěšné práce,*
- b) *peněžité opatření,*
- c) *peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- d) *propadnutí věci,*
- e) *zákaz činnosti,*
- f) *vyhoštění,*
- g) *domácí vězení*
- h) *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- i) *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení),*
- j) *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- k) *odnětí svobody nepodmíněně.*

Trestní opatření představují nejpřísnější postih za provinění spáchaná mladistvými. Od ochranných a výchovných opatření se liší tím, že v sobě nesou negativní hodnocení mladistvého provinilce a jeho provinění. Trestní opatření lze použít až jako prostředek ultima ratio (§ 3 odst. 2 zák. mládeže). Zásada subsidiarity užití trestních opatření na mladistvé provinilce se uplatňuje nejen vůči ochranným a výchovným opatřením, nýbrž také vůči zvláštním způsobům řízení. Mezi ty řadíme podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení trestního stíhání (§ 69 odst. 1 písm. a) – c) zák. mládeže). Používá se pro ně též pojem odklony. Pokud by k dosažení účelu trestního opatření v daném případě postačovalo upuštění od uložení trestního opatření (§ 11, § 12 a § 13 zák. mládeže), či podmíněné upuštění od uložení trestního opatření (§ 14 zák. mládeže) (a byly pro ně splněny podmínky), mají přednost i tyto.¹⁵⁹

¹⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 490-491. ISBN 978-80-7502-236-3.

Měla-li bych porovnat trestní opatření ukládaná mladistvým s obecnou úpravou trestů ukládaných dospělým, jejichž výčet je obsažen v § 52 odst. 1 TZ, je zřejmé, že se neshodují. ZSVM navíc obsahuje peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, oproti tomu v jeho výčtu trestních opatření schází propadnutí majetku, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a zákaz pobytu. Právě nemožnost uložení trestního opatření zákazu pobytu mladistvým vyvolává poměrně negativní reakce. Na podporu svých tvrzení zastánci tohoto opatření pro mladistvé uvádějí,

- 1) zákaz pobytu je využíván vůči mladistvým i v některých zahraničních úpravách,
- 2) česká právní úprava prostřednictvím výchovného omezení stanoveného v § 19 odst. 1 písm. c) vyvolává v podstatě stejný účinek jako by mělo toto trestní opatření,
- 3) zákaz pobytu na určitém místě by mohl přinést preventivní účinky.¹⁶⁰

Osobně nevidím žádný důvod pro nezavedení tohoto trestního opatření, naopak ale v jeho neexistenci neshledávám nějak závažný nedostatek.

Hovoříme-li o uložení trestního opatření, je nutné zachovávat dva základní principy, jimiž jsou princip zákonnosti trestání a princip individualizace trestních opatření (obě tyto zásady se uplatňují též v rámci TZ - § 38 a § 39 TZ). Druhý zmíněný princip spočívá v individuálním přístupu k mladistvému pachateli, jím spáchanému skutku a ke všem dalším zvláštnostem daného případu. První pak chrání proti libovůli při ukládání trestních opatření. Celkově se při ukládání druhu a výměry trestních opatření mladistvých užijí principy pro ukládání trestů stanovené trestním zákoníkem a zároveň se přihlédnedne ke zvláštnostem, jež stanovuje § 25 zák. mládeže.¹⁶¹

6.4.1 Obecně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz činnosti, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění (§ 26 ZSVM)

Horní hranice sazby trestního opatření obecně prospěšných prací na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací ukládaného dospělým *nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku* (§ 26 odst. 1 první věta zák. mládeže).

¹⁶⁰ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. s.140. ISBN 978-80-7502-131-1.

¹⁶¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 259-262. ISBN 978-80-7400-350-9.

Mladistvému tak mohou být nařízeny v rozsahu 50 – 150 hodin. Vedle tohoto trestního opatření lze uložit i vhodná opatření výchovná. Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. V případě obecně prospěšných prací se zahlazení odsouzení řídí obecnou úpravou trestního zákoníku, čili pokud mladistvý trestní opatření obecně prospěšných prací vykoná nebo bude od jeho výkonu nebo jeho zbytku upuštěno, na mladistvého se hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 65 odst. 4 TZ). Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2001 (sp. zn.11 Tz 129/2001)¹⁶² navíc vyplývá, že systematické uspořádání druhů trestních opatření v ZSVM neznámá, že trestní opatření obecně prospěšných prací je mírnějším trestním opatřením, než podmíněné odnětí svobody.¹⁶³

V případě trestního opatření domácího vězení nesmí opět *horní hranice tohoto trestního opatření převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku* (§ 26 odst. 2 druhá věta zák. mládeže). Mladistvému může tak být uloženo toto trestní opatření maximálně na jeden rok. Odsouzený se po dobu výkonu trestního opatření domácího vězení musí zdržovat ve stanoveném čase v určitém obydlí nebo jeho části. Vedle tohoto opatření může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření. To se v zájmu výchovného působení dá uplatnit i pro pachatele ve věku blízkém věku mladistvých (§ 60 odst. 6 TZ).

Pokud jde o zákaz činnosti, ten lze mladistvému uložit opět maximálně v poloviční výměře než u dospělých, čili nejvíce na pět let. Soud pro mládež může trestní opatření zákazu činnosti mladistvému uložit ale pouze tehdy, pokud to není na překážku přípravě na jeho povolání (§ 26 odst. 3 zák. mládeže).

Podmínkami stanovenými trestním zákoníkem se řídí též ukládání trestního opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Horní hranice sazby tohoto trestního opatření je pětiletá a opět tvoří polovinu maximální výměry trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce u dospělých pachatelů.

¹⁶² Dostupné z Codexis

¹⁶³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 258. ISBN 978-80-7400-350-9.

U vyhoštění mladistvých platí výměra od jednoho do pěti let. Též u tohoto trestního opatření platí úprava zakotvená v trestním zákoníku vztahující se k trestu vyhoštění. Soud pro mládež musí při ukládání vyhoštění přihlídnout k nejlepšímu zájmu mladistvého (hlavně k jeho osobním a rodinným poměrům) a dbá, aby vyhoštěním mladistvý nebyl vydán nebezpečí zpustnutí (§ 26 odst. 5 zák. mládeže). K tomu by mohlo dojít např. v případě, že by mladistvý byl vydán do státu, kde jsou špatné sociální poměry nebo těžká politická situace, jež by mohly ovlivnit jeho vývoj.¹⁶⁴

6.4.2 Peněžité opatření (§ 27 ZSVM)

Soud pro mládež ukládá peněžité opatření formou denních sazeb. Těch může být deset až třišedesát. Denní sazba pak může být stanovena nejméně ve výši 100 Kč, maximálně pak ve výši 5000 Kč. Maximální výše peněžitého opatření tak může činit 1 825 000 Kč.

Peněžité opatření lze mladistvému uložit pouze za podmínky, že je výdělečně činný nebo to jeho majetkové poměry umožňují. Tato podmínka musí být splněna s ohledem na dodržení principu personalit sankcí.

Nutno říci, že peněžité opatření není v praxi častým postihem mladistvých za jejich protiprávní činy. Důvodem je především skutečnost, že většina nezletilců nemá vlastní příjem, ani majetek. Soudy pro mládež však často možnost uložení peněžitého opatření nevyužívají ani v případě, kdy mladistvý výdělečně činný je. To by přitom mohlo pozvednout výchovný účinek trestního postihu. I poté co rozhodnutí o uložení peněžitého opatření nabude právní moci, může soud pro mládež rozhodnout, že mladistvý místo toho vykoná v rámci probačního programu obecně prospěšnou činnost nebo společensky prospěšnou činnost v rámci výchovné povinnosti (srov. § 27 odst. 5 zák. mládeže). Pokud ale mladistvý poruší podmínky probačního programu nebo výchovné povinnosti, zákon z toho pro mladistvého žádný další trestní postih nevyvozuje. Jelikož v případě rozhodnutí podle odst. 5 nelze již peněžité rozhodnutí vymáhat, de lege ferenda by se tak dalo uvažovat o zavedení možnosti odvolat toto rozhodnutí. A to zejména v případech, kdy mladistvý zaviněně obecně prospěšnou

¹⁶⁴ ŠČERBA, Filip. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. 2005 č.2, s. 140. ISSN 1210-9150.

činnost v rámci probačního programu nebo společensky prospěšnou činnost v rámci výchovné povinnosti nevykonal.¹⁶⁵

6.4.3 Pěněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28 - § 30 ZSVM)

Jak je možné vidět ze samotného výčtu trestních opatření (§ 24 odst. 1 zák. mládeže), u mladistvých je možné podmíněně odložit nejen odnětí svobody, nýbrž i peněžitě opatření. Předpokladem podmíněného odložení peněžitě opatření je splnění jedné z podmínek, jež alternativně stanovuje § 28 odst. 1 zák. mládeže, kdy soud pro mládež má současně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu. Soud ve výroku rozsudku o podmíněném odložení peněžitě opatření stanoví zkušební dobu až na tři léta. *„Dolní hranice zkušební doby není stanovena, avšak spíše jen výjimečně by měla trvat méně než jeden rok, neboť během takto krátké doby by bylo většinou obtížné učinit objektivní závěr o tom, zda se mladistvý osvědčil.“*¹⁶⁶

Během takto uložené zkušební doby musí vést mladistvý řádný život a vyhovět uloženým podmínkám. V takovém případě soud pro mládež vysloví, že se mladistvý osvědčil a peněžitě opatření nebude vykonáno. Pokud tak mladistvý neučiní, soud pro mládež naopak rozhodne (může tak rozhodnout již v průběhu zkušební doby), že se peněžitě opatření vykoná. Pokud by do jednoho roku od uplynutí zkušební doby soud pro mládež nerozhodl ani jedním z výše zmíněných způsobů, a to bez viny mladistvého, má se za to, že se mladistvý osvědčil.

Na mladistvého se hledí, jakoby nebyl odsouzen v případě, že 1) soud vyslovil, že se mladistvý osvědčil, nebo 2) má-li se za to, že se osvědčil.

6.4.4 Odnětí svobody (§ 31 ZSVM)

V případě mladistvých platí, že se trestní sazby trestu odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku snižují na polovinu. Zároveň horní hranice takto snížené trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. Existují ovšem výjimky.

Prísnější opatření odnětí svobody, a to odnětí svobody na pět až deset, lze uložit za kumulativního splnění podmínek stanovených v § 31 odst. 3 zák. mládeže:

¹⁶⁵ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. s.148-151. ISBN 978-80-7502-131-1.

¹⁶⁶ ŠČERBA, Filip. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. 2005 č.2, s. 139. ISSN 1210-9150.

- 1) *mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu,*
- 2) *povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoká,*
- 3) *odnětí svobody v rozmezí uvedeném v odst. 1 tohoto ustanovení by k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo.*

Jedná se zároveň o nejpřísnější sankci, jež tento zákon dovoluje na mladistvého užít, jelikož nelze využít institut mimořádného zvýšení odnětí svobody jako u dospělých pachatelů (§ 59 TZ). Užití ustanovení o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody dle trestního zákoníku ZSVM výslovně zapovídá v ustanovení § 9 odst. 2.

Druhou odchylku pak představuje možnost mimořádného snížení odnětí svobody (§ 32 zák. mládeže). Soud pro mládež může snížit trestní opatření odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby stanovené zákonem bez omezení uvedeného v TZ. A to pokud:

- 1) *vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům mladistvého má soud pro mládež za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákoníkem bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné,*
- 2) *a účelu trestního opatření lze dosáhnout i odnětím svobody kratšího trvání.*

V praxi ovšem nebude užití mimořádného snížení odnětí svobody příliš časté, jelikož snižování trestní sazby nemá výrazný efekt s ohledem na zákonem stanovenou dolní hranici jednoho roku. Oproti tomu účelné může být, když se soud pro mládež rozhodne užít na mladistvého tzv. „šokové uvěznění“. Jedná se o velmi krátkodobé nepodmíněné odnětí svobody, trvající např. v řádu několika týdnů, či dokonce dnů. Aplikace šokového uvěznění by mohla být účinná zejména v případě recidivistů páchajících méně závažnou trestnou činnost, či u prvopachatelů, kteří spáchali závažnější provinění. Výhody jsou spatřovány hlavně v tom, že odsouzený vidí aspekty uvěznění a újmu s ním spojenou. Nadto v průběhu takto krátké doby většinou nedojde k přetrhání pozitivních sociálních vazeb ani k přizpůsobení se deformovanému vězeňskému prostředí. Nedostatky jsou spatřovány naopak v tom, že současná úprava neumožňuje mladistvého po ukončení krátkodobého odnětí svobody nijak sledovat či ovlivňovat. Toho se dá dosáhnout pouze prostřednictvím podmíněného propuštění z výkonu odnětí svobody. Prokázání nápravy odsouzeného (srov. § 88 TZ a § 78 zák.

mládeže) je však v případě tak krátkého výkonu odnětí svobody velmi ztíženo. Na místě by proto byla inspirace rakouskou právní úpravou ohledně institutu podmíněného odložení části trestního opatření odnětí svobody.

Hovoříme-li o samotném výkonu nepodmíněného odnětí svobody, to musí být u mladistvých, kteří nepřekročili devatenáctý rok svého věku, vykonáváno odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé. Důvodem je logicky eliminace rizika negativního vlivu dospělých odsouzených na mladistvé a snaha o zachování výchovného působení tohoto trestního opatření.¹⁶⁷

Nepodmíněné odnětí svobody je nejprísnější trestní opatření. Proto soud pro mládež může uložit nepodmíněné odnětí svobody mladistvému pouze, pokud s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření by uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu ZSVM (§ 31 odst. 2 zák. mládeže). Z uvedeného ustanovení tak jasně vyplývá, že nepodmíněné odnětí svobody je v pozici subsidiarity vůči mírnějším trestním opatřením.

6.4.5 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem (§ 33 ZSVM)

Na podmíněné odsouzení (s dohledem) se uplatní obecná ustanovení trestního zákoníku (srov. § 81 a § 84 TZ). Soud pro mládež může odložit výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, má důvodně za to, že k působení na mladistvého pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. ZSVM však stanoví odlišně zkušební dobu, která může být jeden až tři roky. Maximální délka zkušební doby je tedy o dva roky nižší než u dospělých pachatelů.¹⁶⁸ I u mladistvých však v určitém případě může zkušební doba v konečném důsledku trvat až pět let. Pokud mladistvý odsouzený svým chováním zavdává příčinu k nařízení výkonu odnětí svobody, soud pro mládež může podmíněné odsouzení ponechat v platnosti a zároveň jako jednu z alternativ „*přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby v trvání pěti let*“ (§ 33 odst. 2 písm. b) zák. mládeže).

¹⁶⁷ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. s.162-165. ISBN 978-80-7502-131-1.

¹⁶⁸ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. s.158. ISBN 978-80-7502-131-1.

Empirický výzkum zabývající se efektivitou sankcionování mladistvých ukazuje, že podíl podmíněně odsouzených mladistvých, kteří se ve zkušební době neosvědčili, je mnohem menší ve srovnání s podílem těch, kteří se po uplynutí zkušební doby dopustili nové trestné činnosti. Z uvedeného lze tak nepřímým způsobem vyvodit, že na mladistvého má stále probíhající zkušební doba mnohem větší vliv ve smyslu vedení řádného života, než hrozba v podobě dalšího potrestání, které by mu hrozilo v případě spáchání dalšího provinění po uplynutí zkušební doby. De lege ferenda by teda bylo možné uvažovat o stejné délce zkušební doby jako v případě dospělých. To by mohlo přispět k tomu, aby se mladiství nadále páchaní protiprávních činů zdrželi.¹⁶⁹ S uvedeným návrhem zcela souhlasím, jelikož nevidím žádné negativní aspekty ve stanovení delší zkušební doby. Naopak v tomto návrhu shledávám samé kladné dopady.

Na závěr bych chtěla zmínit ještě poslední trestní opatření, a to opatření propadnutí věci, které ovšem nebudu detailně rozebírat, jelikož jeho úprava je v zásadě obsahem trestního zákoníku (§ 70 a násl. TZ). Jediná modifikace se týká zahlazení odsouzení, které nastává v okamžiku nabytí právní moci rozsudku, jenž opatření propadnutí věci uložil (§ 35 odst. 5 zák. mládeže).

¹⁶⁹ ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. s.159. ISBN 978-80-7502-131-1.

6.5 Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let

Bohužel i děti páchají trestnou činnost, kdy již dochází ke střetu se zájmy společnosti a nepostačuje potrestání ze strany rodičů nebo školy. Způsob vypořádání se s dětskou delikvencí by se rozhodně neměl podceňovat, abychom se vyhnuli situaci, že soudy pro mládež řeší banální záležitosti, kde postačuje reakce právě ze strany rodičů či školy. Na druhou stranu je nezbytné brát v potaz výskyt výstražných signálů delikventního chování dítěte a zabránit tak jejich dalšímu vývoji do budoucna.

Děti mladší patnácti let sice nejsou trestně odpovědné, za své jednání ale nesou následky spáchání činu jinak trestného (k tomu v úvodním dílu). K tomu, aby bylo možné vůči dítěti vyvozovat důsledky, je nutné, aby se činu dopustilo zaviněně. Vždy se proto musí zjišťovat, zda dítě mohlo být schopno chápat podstatu a škodlivost daného jednání, stejně jako uvědomovat si možnost způsobení konkrétního následku. K tomu Sotolář uvádí: „... před soud by nemělo být za žhářství a obecné ohrožení postaveno malé dítě, které při hře s hořící svíčkou zapálilo zařízení bytu a způsobilo požár celého domu, případně i smrt některých obyvatel, pokud si s ohledem na svou rozumovou a mravní vyspělost a své životní zkušenosti nemohlo takový následek představit jako možný a nebylo si vědomo toho, že jej může způsobit. Obdobně za ‚vraždu‘ by se před soudem nemělo ocitnout dítě tak malé a zatím rozumově a sociálně tak nevyspělé, že ještě dobře nechápalo rozdíl mezi životem a smrtí, a tudíž ani to, co může způsobit usmrcením jiného – např. svého vrstevníka – byť by již takového činu bylo fyzicky schopno.“¹⁷⁰

V případě, že se dítě mladší patnácti let dopustí činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit následující opatření (§ 93 zák. mládeže):

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochrannou výchovu,
- g) ochranné léčení.

¹⁷⁰ VICHEREK, Roman. Jak "trestat" děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*. 2016 č.1. s. 2-3. ISSN 1213-5313.

Jedná se o výčet taxativní, čili není možné jej rozšiřovat.¹⁷¹ Nutno navíc podotknout, že se jedná opatření, jež jsou ukládaná nejen dětem mladším patnácti let, nýbrž i mladistvým, kteří nejsou za svůj čin trestně odpovědní pro nedostatek rozumové a mravní vyspělosti (§ 5 odst. 2 zák. mládeže).

Daná opatření lze dítěti uložit až do dovršení osmnácti let, krom ochranného léčení, to lze uložit a vykonávat i po dovršení osmnácti let věku dítěte (§ 93 odst. 8 druhá věta zák. mládeže).

Právě ochranné léčení je opatření, které doplnilo výčet opatření naposledy a to k 1. 1. 2011. Nejzávažnějším opatřením je pak ochranná výchova. Judikatura též říká, že ochranná výchova závažně zasahuje do osobní svobody dítěte a svým způsobem nemá daleko k odnětí svobody.¹⁷² Ochrannou výchovu uloží soud pro mládež dle § 93 odst. 2 zák. mládeže obligatorně dítěti:

- 1) *které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu,*
- 2) *a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let.*

Následující odstavec pak vymezuje podmínky pro fakultativní uložení tohoto opatření.

¹⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). s. 501. ISBN 978-80-7502-236-3.

¹⁷² VICHEREK, Roman. Jak "trestat" děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*. 2016 č.1. s. 3. ISSN 1213-5313.

Závěr

Společnost si potřebu odlišovat trestání mládeže od trestání dospělých pachatelů uvědomovala už dávno před přijetím zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže. Ačkoli tato problematika není problematikou novou, v první části mé práce vymezuji stěžejní pojmy pro orientaci v částech dalších.

Právní úprava trestního soudnictví ve věcech mládeže je ovládána principem restorativní, čili obnovující justice. Jelikož restorativní koncepce prostupuje celým zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, věnovala jsem se jí v části druhé mé práce. Nadto jsem restorativní koncepci zhodnotila i v rámci úpravy vztahující se na dospělé pachatele. K řazení této problematiky do části druhé mě vedla skutečnost, že se ke koncepci restorativní justice budu v rámci dalších částí a jejich kapitol vracet, proto jsem ji chtěla vymezit hned zkraje. Osobně si myslím, že s ohledem na odlišnosti, kterými se vyznačují nedospělí pachatelé, je tato koncepce skvělým řešením. Bohužel kvůli nedostatkům, které přináší samotná praxe, se jí nedaří často naplňovat. Důvodem je třeba problém nedostatku úředníků Probační a mediační služby, ale i přístup soudů pro mládež.

V části třetí se věnuji historickému vývoji naší úpravy. Vyzdvihuji především zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Bohužel jeho platnost netrvala dlouho a nastaly, dovolím si říct, temné časy, kdy byly úřednostňovány pouze politické zájmy. Postupně se dostávám až k naší současné úpravě. Zmiňuji faktory, které vedly k naléhavosti jejího přijetí. Závěrem pak zdůrazňuji nedostatek speciální úpravy spočívající v nevymezení kategorie „mladých dospělých“. Zakotvení této kategorie by dle mého přineslo větší právní jistotu.

Část čtvrtá je ponechána jednotlivým zásadám ovládajícím trestní soudnictví nad mládeží. Snažila jsem se prostřednictvím nich dojít k pochopení a utřídění jednotlivých institutů vztahujících se k této problematice. Považuji je za prostředek shrnutí hmotněprávních i procesněprávních odlišností, jež se na mladistvé vztahují. Zároveň jsem se snažila v nich upozornit na restorativní pojetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které se v nich jako v mnoha dalších ustanoveních tohoto zákona odráží.

Následně se dostávám k tématu trestní odpovědnosti mládeže, kde je stále „živým“ téma věkové hranice trestní odpovědnosti. Její stanovení je neustálým předmětem sporů, kdy se zastánci jednotlivých názorů odvolávají na různé argumenty. Já osobně se přikláním k ponechání věkové hranice trestní odpovědnosti na patnáct let,

jelikož si myslím, že řešení lze nalézt v preventivním přístupu. Co mě k souhlasu se současně stanovenou věkovou hranicí přivedlo, je především seznámení se s různými výzkumy a analýzami a celkové „ponoření se“ do této problematiky. Média totiž většinou zveřejňují pouze ty nejzávažnější případy kriminality mladistvých.

Pokud jde o škálu opatření ukládaných mladistvým, jež zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí, lze v jejich rámci dle mého zohlednit skutečně každý jednotlivý případ. V samotné úpravě proto nedostatky neshledávám. Případně de lege ferenda navrhuji a upozorňuji na možné alternativy, jež by mohly efektivitu opatření ještě zvýšit. Příkladem je zvýšení maximální délky zkušební doby u podmíněného odsouzení na pět let.

Seznam zkratek

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Tzv. – takzvaný

Např. – například

C. C. T. – Constitutio criminalis Theresiana

ZSVM - zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví e věcech mládeže a o změně některých zákonů

PČR- Policie České republiky

Listina – Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Cit. zákona – citovaného zákona

Atd. – a tak dále

VýUsV – zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Kč- koruna česká

Atp - a tak podobně

Seznam použitých zdrojů

1) Seznam použité literatury

HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckova edice právní instituty. 235 s. ISBN 978-80-7400-450-6.

JELÍNEK, Jiří a Dita MELICHAROVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: s poznámkami a judikaturou* : (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů) : podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN 80-7201-493-5.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student (Leges). 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. 863 s. ISBN 978-80-7502-278-3

LORTIE, Serge. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2000. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. s. 319 s. ISBN 80-902656-1-8.

MUSIL, Jan a Marie VANDUCHOVÁ. *Pocta prof. JUDr. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1998. 349 s. ISBN 80-85963-68-X.

NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 583 s. ISBN 978-80-7357-509-0.

NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1969. s. 252 s. ISBN 508-21-865.

NOVOTNÝ, František. *Trestní zákoník 2010 : komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4.

ROZUM, Jan. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. 168 s. ISBN 978-80-7338-114-1.

SOVÁK, Zdeněk. Několik úvah nad fungováním zákona č.218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, s. 201-208 In.: VEČERKA, Kazimír., ed. *Vybrané problémy sociální patologie*. Praha: Masarykova česká soc. spol., 2005. ISBN 80-903541-1-4.

STRÉMY, Tomáš, ed. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠČERBA, Filip a Bronislava COUFALOVÁ. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. 318 s. ISBN 978-80-7502-131-1.

ŠUBRT, Milan. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7251-284-3.

VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restoratívni justice a česká reforma trestního práva mládeže. In.: KARABEC, Zdeněk., ed. *Restoratívni justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 143 s. ISBN 80-7338-021-8.

VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocťa Otovi Novotnému k 80. narodeninám*. Praha: ASPI, 2008. 491 s. ISBN 978-80-7357-365-2.

VANDUCHOVÁ, Marie. K ukládání sankcí podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. In.: ŠPUNDOVÁ, Jitka., ed. *Problémy trestního postihu mladistvých. Sborník příspěvků k aktuálním otázkám trestního práva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, Sborník. Kolektiv autorů. 1. vydání, Olomouc 2003. 85 s. ISBN 80-244-0793-0.

VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy příručky pro právní praxi. 651 s. ISBN 978-80-7400-321-9.

VEČERKA, Kazimír. *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 185 s. ISBN 978-80-7338-118-9.

ZBORNÍK, F., KOTULAN, P., ROZUM, J. *Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a zahraničí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. Studie. 129 s. ISBN 80-86008-27-4.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 47 s. ISBN 80-902998-1-4.

ŽATECKÁ, Eva., HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. 293 s. ISBN 978-80-7478-848-2.

2) Seznam článků z odborných časopisů

HÁLKOVÁ, Helena. Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle. *Trestněprávní revue*. 2002, roč. 1, č. 5, s. 136. ISSN 1213-5313.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 1, s. 33-37. ISSN 1210-6348.

HULÁN, Petr. Deliktní způsobilost nezletilých a odpovědnost za škodu. *Právo a rodina*. 2009 č. 11, s. 8-13. ISSN 1212-866X.

JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*. 2003, č. 4, s. 251-263. ISSN 1210-9150.

JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých: (několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). *Kriminalistika*. 2005, č. 2, s. 125-132. ISSN 1210-9150.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justici vlastně jde?. *Trestněprávní revue*. 2016 č. 11-12, s. 258-263. ISSN 1213-5313.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní potenciál trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2014 č. 10, s. 233-239. ISSN 1213-5313.

ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TZ). *Trestněprávní revue*. 2006 č. 10, s. 293-299. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, Alexander. Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2007 č.12, s. 341-352. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, Alexander. K povaze probačního dohledu nad mladistvými provinilci. *Trestněprávní revue*. 2005 č. 11, s. 304-306. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ, Alexander. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2006 č. 7, s. 189-199. ISSN 1213-5313.

SOTOLÁŘ Alexander., K probačním programům v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2006 č. 12, s. 373-378. ISSN 1213-5313.

ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*. 2004 č. 2, s. 47-52. ISSN 1210-6410.

ŠČERBA, Filip, Bronislava COUFALOVÁ a Milana HRUŠÁKOVÁ. Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu. *Trestněprávní revue*. 2015 č. 2, s. 33-37. ISSN 1213-5313.

ŠČERBA, Filip. Sankcionování mladistvých. *Kriminalistika*. 2005 č.2, s. 133-143. ISSN 1210-9150.

VÁLKOVÁ, Helena. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 1997 č. 6, s. 289-294. ISSN 1210-6410.

VÁLKOVÁ Helena. 15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009. *Právní rozhledy*. 2009 č. 15, s. 11. ISSN 1210-6410.

VICHEREK, Roman. Jak "trestat" děti a trestně neodpovědné mladistvé. *Trestněprávní revue*. 2016 č.1, s. 1-5. ISSN 1213-5313.

VRÁBLOVÁ, Miroslava. Trestné zákonodárství nad mládežou v historickej perspektíve – včera a dnes. *Justičná revue*. 2006 č. 6-7, s. 981-993. ISSN 1335-6461.

VYSOUDIL, F. Trestnoprávna úprava trestania mladistvých v teoretických súvislostiach restoratívnej justície. *Trestněprávní revue*. 2015 č. 11-12, s. 258-264. ISSN 1213-5313.

ZEMAN, Štefan. Vývoj kriminality mládeže a jej sankcionovania v Slovenskej republike z pohľadu štatistik a aplikačnej praxe s akcentom na restoratívne riešenia. *Trestněprávní revue*. 2016 č. 6, s. 136-144. ISSN 1213-5313.

ZEZULOVÁ, Jana., RŮŽIČKA, Miroslav. Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. *Státní zastupitelství*. 2005 č 7/8, s. 6-15. ISSN 1214-3758.

3) Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 48/1931 Sb., zákon o trestním soudnictví nad mládeží

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Zákon č. 265/2001 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Zákon č. 306/2009 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a některé další zákony

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, č. 40/2009 Dz

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb. zákon o soudnictví ve věcech mládeže, č. 218/2003 Dz

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

4) Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/04

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 3 Tz 139/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1995, sp. zn. IV. ÚS 173/94

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 4. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 31/96

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001

5) Seznam internetových zdrojů

CEVRO. *Snížení hranice trestní odpovědnosti*. CEVRO: Čtrnáctideník 8/2010 [online]. 2010, 20. 4. 2010 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/cs/219786-cevro-dubnu-2010>

DOUBRAVA, Lukáš. *Děti se nedopouštějí trestných činů, ale páchají provinění: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže po pěti letech praxe* [online]. 2008 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&rocnik=2008&cislo=08>

HAVIGEROVÁ, Jana a Veronika KRISTKOVÁ. *Snížení hranice trestní odpovědnosti* [online]. Parlamentní zpravodaj, 4. 1. 2008 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://lp.cz/2008/01/snizeni-hranice-trestni-odpovednosti/>

HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna a Petra MASOPUST ŠACHOVÁ. *Restorativní přístupy k protiprávní činnosti dětí - komparativní analýza* [online]. Brno: © Liga lidských práv, 2014 [cit. 2019-04-04]. s. 18-20. ISBN 978-80-87414-21-7. Dostupné z: [file:///C:/Users/Vaio/Downloads/komparativni_analyza_web%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/Vaio/Downloads/komparativni_analyza_web%20(6).pdf)

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Maroš MATIAŠKO. *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings: Dopad nového trestního zákoníku na zákon o soudnictví ve věcech mládeže* [online]. Brno, 2009 [cit. 2019-04-04]. s. 887-888. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/sbornik/sbornik.pdf

KRATOCHVÍLOVÁ, Kateřina. *Trestní odpovědnost dětí: Věková hranice je v pořádku, problém je v praxi*. Právní rádce [online]. 2016, 8. 4. 2016 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-65239600-trestni-odpovednost-deti-vekova-hranice-je-v-poradku-problem-je-v-praxi>

KŘÍSTEK, Adam. *Prodloužení ústavní výchovy* [online]. 13. 1. 2015 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/prodlouzeni-ustavni-vychovy-96533.html>

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Zpráva ze systematických návštěv“ DIAGNOSTICKÉ ÚSTAVY* [online]. 2013, s. 35-36 [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2013/NZ-26_2012-diagnosticke-ustavy.pdf

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Rozvoj probačních a resocializačních programů pro mladistvé delikventy: Dotační řízení Ministerstva spravedlnosti ČR na rok 2019* [online]. [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/dotace-v-oblasti-trestni-politiky?clanek=rozvoj-probacnich-a-resocializacnich-programu-pro-mladistve-delikventy>

Poslanecká sněmovna. Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0 [online]. 2002 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>

Čtrnáctiletého chlapce podezřelého z vraždy dívky soudí kvůli napadení kamaráda [online]. Teplice, 2016, 8. 4. 2016 [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/399941-ctrnactileteho-chlapce-podezreleho-z-vrazdy-divky-soudi-kvuli-napadeni-kamarada.html>

Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce

Problematika trestního soudnictví ve věcech mládeže

Abstrakt

Má diplomová práce pojednává o vybraných problémech týkajících se trestního soudnictví ve věcech mládeže. Ty vyplývají především ze skutečnosti, že se jedná o specifickou skupinu pachatelů, na jejichž protiprávní činy je třeba reagovat a nahlížet odlišně, než je tomu v případě dospělých. Proto trestní právo mladistvých vyústilo v samostatnou právní úpravu, jež je obsahem zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Předloženou diplomovou práci vnitřně člením do šesti částí, které mají logickou posloupnost. První část je věnována pojmosloví, které se v zákoně vyskytuje a je odlišné od obecné úpravy, jež stanovuje trestní zákoník a trestní řád. Odlišné termíny je nutné si osvojit pro dobrou orientaci v dané problematice.

V části druhé se zabývám restorativní justicí, na jejíchž základech je zákon o soudnictví ve věcech mládeže vystaven. Je to justice obnovující, kde není primární odplata. Protože se nedá říct, že by existovala ustálená definice restorativní justice, uvádím především principy, na kterých je tato koncepce postavena. Dále okrajově zmiňuji některé instituty a ustanovení, ve kterých se principy restorativní justice odrážejí.

Další část popisuje historii trestního soudnictví ve věcech mládeže, která předcházela současné úpravě. Součástí je též vymezení důvodů, které k přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže vedly.

Ve čtvrté části se podrobně věnuji jednotlivým zásadám, kterými se trestní soudnictví ve věcech mládeže řídí. Jejich prostřednictvím jsem se snažila shrnout hmotněprávní i procesněprávní odlišnosti, které se na mladistvé vztahují.

V kapitole páté se věnuji problematice trestní odpovědnosti mladistvých, kdy v případě mladistvých hovoříme o tzv. relativní trestní odpovědnosti. V této části mimo

jiné řeším i problematiku věkové hranice trestní odpovědnosti a vyšetření duševního stavu mladistvého.

Závěr mé práce tvoří část šestá, jež se věnuje opatřením ukládaným mladistvým a v jejím závěru též opatřením ukládaným dětem mladším patnácti let. Sankcionováním se tak zabývám především z hmotněprávního hlediska.

Tři klíčová slova: mládež – restorativní justice – opatření

Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce, tři klíčová slova v anglickém jazyce

The issue of criminal justice in the matter of youth

Abstract

My thesis deals with selected problems related to the criminal justice in the matter of youth. These problems mainly result from the fact that this is a specific group of offenders and that it is necessary to react to their unlawful activities and viewed them in a different way compared to the cases of adults. Therefore criminal law of young offenders resulted in the separate legal regulation which is contained in the Act no. 218/2003 Coll., on Judicial System in the Matter of Youth.

I divide this thesis internally into six parts which have a logical sequence. The first part deals with terminology which occurs in the Act and differs from general adjudication which is stipulated by the Criminal Code and Code of Criminal Procedure. It is necessary to acquire different terms to get a good orientation in the given issues.

The second part deals with restorative justice on which basis the act on judicial system in the matter of youth is built up. It is a restoring justice where no primary vengeance exists. Since we cannot say that there exists a stable definition of restorative justice, I mention mainly the principles which this concept is based on. Further, I make a passing comment about some institutes and provisions in which the principles of restorative justice are reflected.

Next part describes history of criminal justice in the matter of youth which preceded the current arrangement. It also includes a definition of the reasons which gave rise to the acceptance of the act on judicial system for youth.

In the fourth part, I deal in detail with the individual principles governing the juvenile criminal justice system. Using them I tried to summarize substantive and procedural law differences which apply to the juveniles.

In the fifth chapter, I deal with the issue of juvenile criminal responsibility when in case of juveniles we talk about so-called relative criminal responsibility. In this part, I

also deal with the issue of the age limit of criminal liability and examination of the mental state of a juvenile.

The conclusion of my work is created by the sixth part which deals with the measures imposed on juveniles and, in its conclusion, with the measures imposed on the children under fifteen. I pursue sanctioning mainly from the substantive point of view.

Three key words: youth – restorative justice – measures